

**NAČIN OBLAČENJA NA SLOVENSKEM V PRVIH 30. LETIH
20. STOLETJA**

Zgodovina

Raziskovalna naloga

Avtor: Lana Golob, 3. letnik

Mentor: mag. prof. zgodovine in geografije Tjaša Koštomaj, Gimnazija Vič

2023

Gimnazija Vič

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	7
1.1 Opredelitev problema	7
1.2 Namen raziskovalne naloge	7
1.3 Hipoteze.....	7
1.4 Metode dela	7
2 TEORETIČNI DEL	8
2.1 Moda (zahodnega sveta) in oblačilna kultura.....	8
2.2 19. stoletje (kratek povzetek).....	8
2.3 1900-1909.....	9
2.4 1910-1919.....	20
2.5 1920-1929.....	31
3 METODOLOGIJA DELA	44
3.1 Intervju.....	44
3.2 Raziskava s pomočjo fotografij.....	53
4 RAZPRAVA	65
5 ZAKLJUČEK.....	70
6 VIRI IN LITERATURA	71

KAZALO SLIK

Slika 1: Gibson dekleta na plaži, ...	10
Slika 2: Nova silhueta,.....	11
Slika 3: Primeri spodnjih hlač in prevlek za steznik, ...	12
Slika 4: 1902, dnevna obleka,.....	14
Slika 5: 1908, dnevna obleka,.....	14
Slika 6: 1902, večerna obleka, House of Worth, ...	15
Slika 7: 1909, večerna obleka,.....	16
Slika 8: Okoli 1890, ženska, ki nosi razdeljeno krilo,.....	16
Slika 9: 1900-1905, ženski čevlji, ...	17
Slika 10: 1900, ženski škornji, ...	17
Slika 11: 1912, ženski klobuk, ...	18
Slika 12: 1900, večerna obleka, House of Worth, ...	19
Slika 13: 1900, moška obleka,.....	20
Slika 14: 1911, dnevna obleka,.....	22
Slika 15: okoli 1918, dnevna obleka, ...	23
Slika 16: 1912, večerna obleka novejšega kroja,.....	24
Slika 17: 1916, večerna obleka, House of Worth, ...	24
Slika 18: prva svetovna vojna, uniforma za vožnjo, ...	25
Slika 19: Lily Elsie, angleška igralka, lepotni ideal, ...	26
Slika 20: 1910, večerna obleka, Paul Poiret, ...	27
Slika 21: 1911, orientalski kostum, harem hlače, Paul Poiret, ...	27
Slika 22: 1912, večerna obleka z lampshade obliko krila, Paul Poiret,.....	28
Slika 23: 1932-1934, večerna obleka, Madame Vionnet,.....	28
Slika 24: 1930, obleka Peplos, Mariano Fortuny, ...	29
Slika 25: 1914, moška obleka,.....	30
Slika 26: Vojaška uniforma britanskih vojakov, ...	31
Slika 27: 1912, uniforme avstro-ogrske vojske, ...	31
Slika 28: 1921, dnevna obleka,.....	34
Slika 29: okoli 1925, dnevna obleka, ...	34
Slika 30: 1922, večerna obleka,.....	35
Slika 31: 1925, večerna obleka, Jean-Charles Worth,.....	36
Slika 32: 1924, večerna obleka,.....	36

Slika 33: 1928, večerna obleka kroja Robes de Style, ...	37
Slika 34: 1927, obleka, ki je podobna teniški obleki, Jean Patou, ...	37
Slika 35: 1925, ženski čevlji, ...	38
Slika 36: 1920, čevlji za posebne priložnosti, ...	38
Slika 37: 1927, cloche hat, ...	39
Slika 38: 1927, Dorothea Dwan, filmska igralka; izrazita ličila in bob pričeska, ...	40
Slika 39: 1926, prva mala črna obleka, Coco Chanel, ...	41
Slika 40: 1920-30, moška obleka, ...	42
Slika 41: začetek 20. let, hlače oxford bags, ...	42
Slika 42: 1920-30, moški klobuki, ...	43
Slika 43: 1920-30, moški čevlji,.....	43
Slika 44: Frančiška de Toni in Ludovika Bonač, poročna fotografija, 4. september 1906, Begunje pri Cerknici, ...	54
Slika 45: Antonija Milavec in njena botra, sveta birma, 1906, verjetno Cernkica, ...	55
Slika 46: Bertica, okoli 1912, Ljubljana, ...	56
Slika 47: Poročna fotografija, 1914, Ljubljana, ...	57
Slika 48: Družinska fotografija, druga žena Franca Krištofa, Angelca in Minka, 1914, Višnja Gora, ...	57
Slika 49: Družina Okoliš, okoli 1916,.....	58
Slika 50: Frančiška in Terezija Avsec, okoli 1919,.....	59
Slika 51: Otroci, 1915, Rakek, ...	60
Slika 52: Fani Žitko in "Gartnerjev" Marjan, 1922, Planina, ...	61
Slika 53: Žegnanje, okoli 1928, Kožljek,.....	62
Slika 54: Velikonočna nedelja, 1929, Lož, ...	63
Slika 55: France in Elizabeta, 1929, Radovljica, ...	64

POVZETEK

Raziskovalno nalogo pišem, saj me zanima, kako je moda zahodnega sveta vplivala na oblačenje slovenskega prebivalstva v prvih 30. letih 20. stoletja. Prav tako me zanimajo okoliščine, ki so vplivale na način oblačenja. V dvajsetem stoletju se je moda začela veliko hitreje spreminjati kot prej. Na začetku stoletja so ženske še vedno nosile steznike in dolge obleke, podobno kot v prejšnjem stoletju. Obleke so se počasi spreminjale, velik zagon spremembam pa je dala prva svetovna vojna. Po vojni so obleke postale občutno krajše (okoli višine kolena), silhueta pa je postala popolnoma ravna in tako je večina žensk opustila steznike. Zanima me, ali je bilo tudi pri nas tako. Za namen raziskave sem opravila dva intervjuja, pregledala veliko literature in si ogledala razstave oblačil v treh muzejih. Prav tako sem raziskovala s pomočjo fotografij. Ugotovila sem, da je imela moda zahodnega sveta vpliv na oblačenje slovenskega prebivalstva, a je vpliv odvisen od družbenega sloja, starosti in preference. Podeželje je za modnimi trendi malo zaostajalo, medtem ko so jim v mestu sledili.

Ključne besede: moda, začetek 20. stoletja, modna zgodovina, moda na Slovenskem, oblačilna kultura.

ABSTRACT

I am writing a research paper because I am interested in how Western fashion has influenced the clothing of the Slovenian population. I am also interested in the circumstances that have influenced the way people dress. In the twentieth century, fashion began to change much quicker than before. At the beginning of the century, women still wore corsets and long dresses, similar to the previous century. Dresses slowly began to change and the First World War gave a big boost to the changes. After the war, dresses became noticeably shorter (around knee-length), and the silhouette became completely straight, so most women abandoned their corsets. I want to research if the same happened on the territory of the modern-day Slovenia. For the purpose of my research, I conducted two interviews, reviewed a lot of literature, and visited clothing exhibitions in three museums. I also researched with the help of photographs. I found that the Western fashion had an impact on the clothing of the Slovenian population, but the impact depended on social class, age, and preference. The countryside was a bit behind fashion trends, while the city followed them.

Key words: fashion, the beginning of the 20th century, fashion history, fashion on the territory of the modern-day Slovenia, clothing culture.

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

Zanima me ali je moda zahodnega sveta vplivala na način oblačenja na Slovenskem, kako je vplivala na različne sloje prebivalstva in kaj je poleg mode še vplivalo. Osredotočila se bom na obdobje prvih tridesetih let 20. stoletja. Iz tega časa že imamo veliko fotografij, zato bo naloga malce lažja, prav tako pa imamo tudi kar nekaj primerov oblačil.

Lahko si predstavljamo, da so se meščani oblačili po modnih trendih. Mene pa predvsem zanima, kako se je običajna oseba oblačila in kakšno vlogo je pri tem imela moda (ali so poskušali slediti modnim trendom ali jim za to ni bilo mar). Glede na fotografije iz tega obdobja bom opazovala predvsem praznja oblačila, saj so se v teh največkrat slikali. Ta tudi najboljše ponazorijo vpliv mode, saj so bile to njihove najboljše obleke.

1.2 Namen raziskovalne naloge

Namen raziskovalne naloge je ugotoviti, kako so se ljudje na območju današnje Slovenije oblačili, kako je moda zahodnega sveta vplivala na način oblačenja slovenskega prebivalstva in kaj je poleg tega še vplivalo na oblačilno kulturo. S tem hočem razjasniti, kako so se oblačili naši predniki. Na internetu lahko pogosto vidimo primerke starih oblačil, ampak naše prednike, še posebno če vemo, da niso bili posebno premožni, si je težko predstavljati v takšnih oblačilih. Zato bom raziskala, kako so se oblačili ljudje na Slovenskem. Prav tako vemo, da v tem obdobju ljudje niso več nosili narodne noše, torej kaj pa je kmečko in trško prebivalstvo nosilo.

1.3 Hipoteze

- Moda zahodnega sveta je imela vpliv na oblačenje in modo na Slovenskem.
- Na podeželje je moda prišla z zamikom, ljudje so kljub temu želeli izgledati urejeno in v koraku s časom.
- Večina žensk steznikov ni nosila.

1.4 Metode dela

Za namene raziskovalne naloge sem opravila dva intervjuja, pregledala veliko literature in odšla v tri muzeje. Prav tako sem si ogledala veliko fotografij slovenskega prebivalstva iz tistega časa.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Moda (zahodnega sveta) in oblačilna kultura

Moda je širok pojem, ki ga različne stroke različno opisujejo. Iz enega vidika so to v določenem času uveljavljeni kroji oblačil, vzorci blaga, modni dodatki...¹

Družboslovne in humanistične stroke pa bodo vedno modo izpostavljale kot družbeno silnico (in ne kot nabor skic, modno ponudbo in dogodke, kjer se opazuje imenitne ljudi v modnih kreacijah). Etnologi opazujejo modo kot družbeni diskurz o primernem in imenitnem, o lepem in grdem, o moškem in ženskem, o zdravem in uglednem...torej kot družbeno (pri)silo, ki disciplinira okus in primernost izbire. Kar vključuje vpliv na vse ljudi, moške in ženske, stare in mlade, bogate in revne... A za vsakega ponuja drugačna pravila lepega, primernega, spodobnega...(intervju z Janjo Žagar, str. 49)

Zahodni svet, ki ga pogosto omenjam se nanaša predvsem na zahodno Evropo, Severno Ameriko, tudi Avstralij in Novo Zelandijo.

Oblačilna kultura pa je z gospodarskimi, družbenimi, političnimi in kulturnimi razmerami povezan oblačilni videz ljudi.²

2.2 19. stoletje (kratek povzetek)

V 19. stoletju spremembe skozi desetletja niso bile tako očitne kot v 20., najbolj opazni sta bili predvsem oblika krila in višina pasu. Na začetku stoletja je bil pas na najvišji točki, krilo pa je bilo ravno in je segalo do tal. V dvajsetih letih se je pas začel spuščati, krilo pa širiti in rokavi večati, in tako je nastala viktorijanska silhueta peščene ure. Po tem se je krilo le še širilo do svojega največjega obsega na koncu šestdesetih let. Nato se je krilo začelo spet ožiti in spreminjati v obliko, ki jo imenujemo ribji rep. Konec stoletja pa so bila krila le še ozka z veliko plastmi in okraski, volančki. Pas je od tridesetih let naprej ostal ozek in poudarjen.(Hennessy, 2019)

Spremembe pri moških oblačilih so bile še počasnejše. Moški so nosili srajce, hlače in krojene plašče. Blago ni bilo več okrašeno in pisano, kot je bilo v 18. stoletju. V šestdesetih letih se je začela nositi tridelna obleka, pas pri plaščih pa ni bil več oprijet.(Hennessy, 2019)

---

¹ Moda, v: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=moda>, pridobljeno: 26.2.2023.

² Oblačilna kultura, v: https://sl.wikipedia.org/wiki/Obla%C4%8Dilna_kultura, pridobljeno: 27.2.2023.

2.3 1900-1909

Začetek 20. stoletja sega v obdobje *La belle époque* (zlati časi), ki traja od konca 19. stoletja do začetka prve svetovne vojne (1914). Po koncu vojne (1918), pa se začne novo obdobje, obdobje jazza, ki traja do tridesetih let 20. stoletja. (Reddy, 2019)

V prvem desetletju 20. stoletja, ki ga imenujemo tudi edvardijanska doba (1901-1910), je imelo na stil oblačenja še vedno zelo velik vpliv 19. stoletje. (Reddy, 2019)

2.3.1 ART NOUVEAU

Art Nouveau (nova umetnost) je umetnostni slog, ki sega od 1880-ih do okoli prve svetovne vojne (1914). Posnemal je naravo, značilne so bile krivulje in veliko naravnih motivov. Art Nouveau je viden v arhitekturi in umetnosti tega obdobja, predvsem pri grafičnem oblikovanju in ilustracijah, močno pa je vplival tudi na modo. To lahko takoj opazimo, saj je prevladovala ukrivljena silhueta, veliko okraskov in naravnih motivov. (Gontar, 2006)

2.3.2 DRUŽBA

Na prvo desetletje 20. stoletja (na podlagi družbe, kulture in načina življenja) lahko gledano kot na 19. stoletje. Spremembe in napredki v tem času so bili še vedno počasni, podobno kot v prejšnjem desetletju. Družba je še zmeraj živela po patriarhalnih³ načelih, kjer je naloga ženske, da skrbi za dom in otroke. Konservativizem⁴ je prevladoval v višjem sloju, ki je zavračal industrijsko revolucijo, človeške pravice, feminizem in takrat napredujoče zamisli o enakopravnosti med sloji. Razlike med sloji so bile velike, čeprav sta industrijska revolucija in delavska gibanja ogrozila položaj višjega sloja. Zaradi industrijske revolucije so se lahko tudi bolj običajni ljudje začeli bolje oblačiti, kar je privedlo do večjega potrošništva in razvoja vnaprej narejenih oblačil, ki so bila prodajana v trgovinah. (The Fashion Folks, 2017a)

---

³ Patriarhat je družbena ureditev, kjer ima oče absolutno avtoriteto v družini. (Patriarchy, v: <https://www.britannica.com/topic/patriarchy>, pridobljeno 6.12.2021).

⁴ Konservativizem ali konservativizem je ekonomska in politična miselnost, ki je nastala v obdobju meščansko-demokratskih revolucij in teži po ohranitvi stare družbene ureditve. (Konservativizem, v: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=konservativizem>, pridobljeno 6.12.2021).

2.3.3 Ženske

GIBSON GIRL

Lepotni ideal tega obdobja je načrtal Charles Dana Gibson, ameriški ilustrator. Risal je ilustracije, ki so predstavljale »novo žensko«, ki so jo poimenovali *Gibson girl* (Gibson dekle). To je bila ženska nekega višjega razreda, ki je bila vedno urejena in je sledila modnim trendom. Bila je samostojna in neodvisna, a ne kot sufražetka⁵. Lahko si je krajšala čas na popolnoma nov način in čisto drugače kot ženske v tem času. (Bulo, 2018)

Lahko je raziskovala naravo, se ukvarjala z različnimi športi na prostem, pogosto s kolesarjenjem, plavanjem, tenisom ali golfom. Raziskovala je svoje umetniške talente z risanjem, slikanjem, petjem in igranjem instrumentov. Bila je visoka ženska in imela vitko postavo, ki je imela obliko črke S. Njen vrat je bil dolg, lase pa je imela spete v visoko, zelo veliko pričesko. (Bulo, 2018)

Slika 1: Gibson dekleta na plaži,

[https://en.wikipedia.org/wiki/Gibson_Girl#/media/File:Gibson_Girls_seaside_-_cropped-by_Charles_Dana_Gibson.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Gibson_Girl#/media/File:Gibson_Girls_seaside_-_cropped_by_Charles_Dana_Gibson.jpg), pridobljeno: 12.2.2022.

OBLEKA

Spremembe so bile v prvih desetih letih 20. stoletja še vedno majhne. Telo je bilo še vedno oblikovano z močno strukturiranim steznikom⁶, le da se je oblika malce spremenila od prejšnjega desetletja. (Kyoto Costume Institute, 2012)

---

⁵ Suфраžetke so ženske na začetku 20. stoletja, ki so se borile za volilno pravico žensk. (Suffragette, v: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/suffragette> , pridobljeno 6.12.2021).

⁶ Steznik je vrsta strukturiranega spodnjega perila, ki podpira telo in ga oblikuje v želeno obliko. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 440).

Slika 2: Nova silhueta,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Coronet_Corset_Co.gif, pridobljeno:

12.2.2022.

Spodnje perilo

Tako je nastal nov steznik, imenovan *straight-front corset*, kar pomeni, da je bil sprednji del steznika raven in je manj pritiskal na trebuh. Zgornji del telesa je potisnil naprej, spodnji del pa nazaj in tako ustvaril silhueto S, ki je bila v tem času zaželena. Ozek pas je bil še vedno ideal, kar je steznik tudi dosegel. Čeprav je ideal *Gibson girl* prikazal zelo ozek pas, večina žensk steznika ni tako močno zategnila. (Hix in Steele, 2012) (Bradfield, 2004) (Condra, 2008)

Pod obleko so ženske vedno nosile vsaj 3 spodnje plasti. To so lahko: podobleka, dolge nogavice, steznik, prevleka za steznik, kombineža, spodnje hlače, kratko spodnje krilo, dolgo spodnje krilo in še druge plasti, ki so zaščitile oblačila in kožo. Po navadi so bila tudi ta oblačila okrašena s čipko, čeprav niso bila vidna očem. (Sew historically, 2020)

Spodnje hlače, ki so imele funkcijo današnjega spodnjega perila so bile dolge nekje do kolen. Imenovale so se tudi hlače na precep. Na začetku po sredini niso bile zašite, potem so se nosile zašite, nastalo pa je tudi kombinirano spodnje perilo, ki je bila kombinacija hlač in podobleke. (Bradfield, 2004)

Slika 3: Primeri spodnjih hlač in prevlek za steznik,

<https://historicalsewing.com/pattern-review-truly-victorian-edwardian-undergarments>, pridobljeno: 20.2.2023.

Vsakodnevna obleka

Obleke so bile skromne, saj so pokrivalo telo od vratu do tal in imele dolge rokave, pogosto pa tudi rokavice. Prav tako so ženske nosile ujemajoča se pokrivala in dežnike. Bile okrašene z bleščicami in čipko, cenejša alternativa pa je bila irska pletena čipka⁷, ki je bila pletena na roke. Bele bluze, ki so jih nosile z dolgim krilom so bile okrašene s čipko in imele velike rokave. (The Fashion Folks, 2017a)(Hennessy, 2019)(Kyoto Costume Institute, 2012)

Pogosto so nosile tudi *tea gown*⁸, obleko, ki se je do takrat nosila le v notranjosti doma, ob popoldanskem čaju. Kmalu pa je postalo primerno tako obleko nositi tudi v javnosti. (The Fashion Folks, 2017a)

Začele so nositi tudi krojene tridelne obleke (*»tailor-made«*), sestavljene iz ujemajočega se krila in jopiča ter bluze, ki so odražale moški način oblačenja. Jopič je imel enojno ali dvojno vrstno zapenjanje, ampak večje bolj ženske rokave. Rokavi so bili ali zelo široki ali pa ozki in okrašeni s čipko. (Condra, 2008)

---

⁷ Irska pletena čipka: izhaja iz Italije iz 17. stoletja, v 19. stoletju pa je bila vodilna v proizvodnji Irska. (Kyoto Costume Institute. *FASHION A fashion history of the 20th century*).

⁸ Tea gown: je lepa in udobna obleka, ki se je nosila doma ob popoldanskem čaju. (The Tea Gown – Bridging Victorian and Edwardian Fashion, v: <https://recollections.biz/blog/tea-gown-bridging-victorian-edwardian-fashion/>, pridobljeno 6.12.2021).

Zgornji del oblačila je bil ohlapen in nabran, ta dodaten material pa je še dodatno poudaril zgornji del telesa. Krilo pa je bilo spredaj ravno, zadaj pa zapolnjeno, kar je bilo doseženo s spodnjimi krili ali podkrili. Segalo je do tal, ali pa celo dalj, bilo je zvončaste oblike, zadaj pa je lahko imelo obliko vlečke. Rokavi so bili veliki. Tako je nastala značilna S silhueta. Bile so narejene iz lahkih in mehkih materialov, da so dosegle elegantno obliko. (The Fashion Folks, 2017a) (Hennessy, 2019) (Kyoto Costume Institute, 2012)

Ženska obleka je imela več plasti, okrašena je bila z volančki, gumbi in čipko. Sestavljena je bila iz zgornjega in spodnjega dela, ki sta se zapela in skupaj sestavila obleko. Zgornji del je bil spredaj pogosto daljši in je visel čez pas, kar se je imenovalo *pigeon breast*⁹. Rokavi so pogosto viseli čez zapestje in s tem dajali vrečast izgled. Barve oblek so bile nežne in pastelne, nosile pa so tudi belo bluzo in temno krilo. (The Fashion Folks, 2017a) (Hennessy, 2019)

Postopoma se je oblika črke S spremenila v bolj naravno obliko. Okrašene obleke so začele izgubljati popularnost, začele so se nositi bolj preproste, prav tako pa se je rob obleke dvignil ravno za toliko, da so se po dolgem času spet videli čevlji. (Hennessy, 2019)

Zgornji del in rokavi so postali ožji, opuščena je bila oblika *pigeon breast*. Krila so postala ožja in pogosto tudi krajša ter bolj ravna. Pas se je malo dvignil in ni bil več tako ozek. (Reddy, 2019)

S tem se je spremenil tudi steznik, ki je postal daljši in je segal čez stegna. (Hennessy, 2019)

---

⁹ *Pigeon breast* je poimenovanje oblike zgornjega dela obleke, ki je bil bolj ohlapen in je segal naprej in čez pas. Tako je izgledal podobno kot golobja prsa. (Fashion Moments – Pigeon Breast, v: <https://genealogylady.net/2015/08/16/fashion-moments-pigeon-breast/> , pridobljeno 6.12.2021).

Slika 4: 1902, dnevna obleka,

<https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll12/id/10826/rec/10>,

pridobljeno: 20.2.2023.

Slika 5: 1908, dnevna obleka,

<https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll12/id/10889/rec/76>,

pridobljeno: 20.2.2023.

Večerna obleka

Večerna obleka je sledila enaki silhueti, le da je imela nižji izrez in krajše rokave, zraven pa so sodile dolge rokavice. Bile so okrašene z bleščicami, čipko, različnimi materiali, volančki in podobnim. Kroj večerne obleke je bil takoj prepoznaven, od vsakodnevne obleke se je razlikoval predvsem po zgornjem delu, saj je bil za razliko od vsakodnevne obleke bolj oprijet. (Reddy, 2019)

Obleke so imele naborke na rokavih, na sprednjem in na zadnjem delu obleke, na bokih pa so bile gladke in brez okraskov. Pogosto so bila krila na zadnjem delu podaljšana v obliki pahljače, kar pa se je s posebnimi sponkami lahko tudi zapelo na obleko. Obleke so bile zapete s kaveljčki tako natančno, da tega ni bilo mogoče opaziti. Bile so močno ojačane. (Bradfield, 2004)

Skozi desetletje se je pas začel dvigati, pogosto tudi do višine, ki ji pravimo *empire line*¹⁰, rokavi, zgornji del in krilo pa so se zožili. (Reddy, 2019)

Slika 6: 1902, večerna obleka, House of Worth,

<https://collections.vam.ac.uk/item/O358749/dress-pickett/>, pridobljeno: 12.2.2022.

---

¹⁰ *Empire line* je izraz, ki se ga uporablja pri ženskih oblekah, ki imajo zelo visok pas in dolgo, ozko krilo. Izhajajo iz začetka 19. stoletja, bile pa so navdih za novo obliko obleke na koncu prvega desetletja 20. stoletja in v drugem desetletju. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*).

Slika 7: 1909, večerna obleka,

<https://collections.vam.ac.uk/item/O358749/dress-pickett/>, pridobljeno: 20.2.2023.

Športna oblačila (1900-1916)

Športna oblačila so še vedno sledila modni silhueti, le da so bila prilagojena za športne aktivnosti, pogosto so bila uporabljena oblačila, ki bi se jih tudi drugače nosilo. Tako so pogosto predelali krojene obleke, preproste bluže in krila, da so služila športnim dejavnostim. Pri kolesarjenju, pohodništvu in mečevanju so lahko nosile razdeljena krila, ki so delovala kot hlače, izgledala pa kot krajše krilo, ampak so morale noge pokriti z visokimi škornji ali gamašami. Tudi s športnimi oblačili so nosile steznike, le da so bili ti manjši, manj strukturirani in prilagojeni športni dejavnosti. Kopalna oblačila so bila sestavljena iz hlač in obleke dolge do kolen, s kratkimi rokavi, nosile pa so se tudi visoke črne nogavice, da so pokrile noge. Večina kopalnih oblek je bila mornarsko modre barve z manjšimi dekorativnimi elementi. (Hennessy, 2019)

Slika 8: Okoli 1890, ženska, ki nosi razdeljeno krilo,

<https://www.adventure-journal.com/2020/07/the-delicious-mystery-surrounding-the-first-woman-to-circum-bike-the-world/>, pridobljeno: 12.2.2022.

Obutev

Vsakodnevna obutev so bili lahko škornji ali čevlji. Škornji so bili visoki, vzdržljivi in praktični. Zapenjali so se na gube ali z vezalkami, lahko so bili odprti ali zaprti. Peta je bila največ 5 cm visoka, vrste *Louis*¹¹, sprednji del pa je bil rahlo okrogel. Proti koncu desetletja je v modo prišla tudi obutev s *Cuban*¹² peto. (Hennessy, 2019)

Slika 9: 1900-1905, ženski čevlji,

<https://thedreamstress.com/2012/01/i-want-these-shoes-so-much/shoes-1900-1905-american-boston-mfa-boston-1971-188/>, pridobljeno: 12.2.2022.

Slika 10: 1900, ženski škornji,

<http://www.theglamorouslife.com/articles/womens-shoes-in-the-1900s.html>, pridobljeno: 12.2.2022.

---

¹¹ *Louis* peta: francoska oblika pete srednje velikosti, razširjena pri vrhu. (Louis heel, v: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/louis-heel> , pridobljeno 24.12.2021).

¹² *Cuban* peta: ravna, srednje visoka peta z rahlo zaobljenim zadnjim delom. (What is a Cuban Heel on a Shoe? A Quick Overview, v: <https://www.ballroomdanceplanet.com/what-is-a-cuban-heel-on-a-shoe-a-quick-overview/>, pridobljeno 24.12.2021).

Pokrivala

Nekateri klobuki so bili manjši, ženske pa so nosile tudi zelo velike klobuke, ki so bili okrašeni s trakovi, rožami in peresi. Na nekaterih so bile tudi cele ptice. Klobuki so bili pritrjeni z dolgo in okrašeno iglo, stali pa so na vrhu glave. (Hennessy, 2019)

Slika 11: 1912, ženski klobuk,

<https://ahundredyearsago.files.wordpress.com/2012/04/dsc04444-crop.jpg>, pridobljeno:

12.2.2022.

LEPOTNI IDEALI

Ličila so bila še vedno pod velikim vplivom 19. stoletja. Ženske so morale izgledati čim bolj naravno in zdravo. To je pomenilo bela koža, rožnata lica in naravno rdeče ustnice. Vsaka uporaba ličil je morala biti neopazna, opazna ličila so nosile lahko le igralke.

Lase so imele spete v velike in puhaste pričeske na vrhu glave (kot Gibson dekleta). Idealna barva las je bila temno blond z odtenkom rdeče ali pa temno rjava. (The Fashion Folks, 2017a)

MODNI OBLIKOVALCI TEGA OBDOBJA

House of Worth

Pomembna modna hiša tega obdobja je bila Modna hiša Worth. Njen ustanovitelj je bil Charles Worth (1825-1895). Bil je začetnik visoke mode (*haute couture*) in s tem bil prvi, ki se je podpisal pod svoje kreacije. Bil je prvi, ki je pokazal celotno sezonsko kolekcijo vnaprej, uporabil žive modele in prvi, ki je poleg originalne obleke prodajal tudi kopije. Nato je modno hišo zapustil svojima sinovoma. (Hennessy, 2019)

Slika 12: 1900, večerna obleka, House of Worth,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/155944?sortBy=Relevance&when=A.D.+1900-present&ft=House+of+Worth&offset=40&rpp=40&pos=46>,

pridobljeno: 12.2.2022.

2.3.4 Moški

Vsakodnevna in večerna obleka

Na začetku 20. stoletja so bile spremembe pri moških oblačilih komaj zaznavne, nosili so tridelno obleko, predvsem pa so se spreminjali detajli in razni dodatki. Vseeno so bili nekateri kosi oblačil počasi zamenjani ali pa so jih začeli nositi za druge priložnosti. (Hennessy, 2019)

Najbolj formalna obleka za vsak dan je bil dolg črn plašč (*frock coat*¹³) in črne hlače. Lahko so nosili tudi plašč, ki je bil spredaj bolj odprt (*morning coat*), spodaj pa ujemajoče se ali kontrastne hlače. *Lounge suit*¹⁴, ki so ga do takrat nosili le na podeželju, se je pojavil tudi v mestu. Zvečer, ko se je nosilo bolj elegantna oblačila, so lahko nosili frak (*tailcoat*¹⁵), pridružil pa se je tudi *tuxedo*¹⁶, ki je bil najprej primeren le za neuradne večerje. Bolj uradne

---

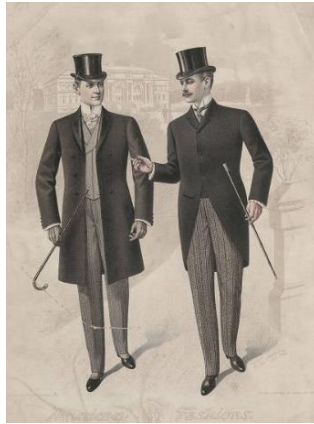
¹³ *Frock coat* je moški plašč, ki sega do kolen in se zapenja do pasu. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 444).

¹⁴ *Lounge suit* je obleka, ki je vsebovala hlače in jopič (lahko tudi telovnik). (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 448).

¹⁵ *Tailcoat* ali frak je eleganten moški plašč, ki je spredaj krajši, zadnji del pa je daljši in visoko preklan. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 459).

¹⁶ *Tuxedo* ali *dinner jacket* je moški jopič, ki je primeren kot večerna obleka in ima ponavadi zavihke iz svile ali satena. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 442).

večerje so še vedno zahtevale trde ovratnike. Moški so imeli veliko izbiro pri dodatkih, kot so palice, dežniki, različni klobuki, kravate, metuljčki, verigah za ure in okraski za kravate.(Hennessy, 2019)

Slika 13: 1900, moška obleka,

<https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll12/id/11441/rec/153>,

pridobljeno: 20.2.2023.

Športna obleka

Tudi športna oblačila so začeli nositi vsak dan, čeprav je bila formalna obleka še vedno bolj nošena. Jopice (*cardigan*¹⁷), ki so se nosile za tenis, kriket in bejzbol ter debeli volneni puloverji, ki so jih nosili motociklisti, smučarji in ribiči; so postali tudi oblačila za prosti čas. Športna obleka je ostala skromna in je pokrivala celo telo, razen za plavalce, ki so nosili enodelne volnene kopalke, ki so imele kratke hlačnice in zgornji del z naramnicami.(Hennessy, 2019)

2.4 1910-1919

To obdobje, na katerega je imela velik vpliv prva svetovna vojna (1914 – 1918). Obdobje lahko razdelimo na dva dela: pred vojno (do 1914) in med vojno (1914 – 1918, 1919).(Reddy, 2018a)

2.4.1 DRUŽBA

Na začetku stoletja se je družba začela počasi spreminjati, kar se je nadaljevalo v naslednje desetletje. Novi izumi, kot so avtomobili, so ljudem omogočili lažje življenje. Športni

---

¹⁷ *Cardigan* je pletena jopica z gumbi ali zadrgo, ki so jo prvi nosili vojaki v Krimski vojni sredi 19. stoletja. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 438).

dogodki, plesi in čajanke so postali večji in pomembnejši kot v prejšnjem desetletju. Ženske so se še vedno borile za volilno pravico. Kar nekaj držav jih je začelo upoštevati in spremenili so zakone ter ženskam zagotovili več pravic, čeprav še vedno ne v celotnem pomenu.(The Fashion Folks, 2017b)

Prva svetovna vojna je popolnoma spremenila družbo in vsakdanje življenje. Veliko žensk je začelo delati in prevzemati delo moških, ko so odšli v vojsko. Po koncu vojne je veliko žensk nadaljevalo z delom, saj so se končno počutile uporabne in niso le posedale doma. Čeprav so bile plačane veliko manj kot moški, je to, da so delale, vseeno privedlo do velikih sprememb v družbi.(The Fashion Folks, 2017b)

Konec desetletja, ko se je vojna končala, so ljudje postali bolj optimistični, kar je privedlo do velikih sprememb v dvajsetih letih 20. stoletja, kjer so ljudje življenje vzeli veliko bolj veselo. (The Fashion Folks, 2017b)

2.4.2 Ženske

OBLEKA

V tem desetletju se je moda spreminjala po tirnicah prejšnjega desetletja. Silhueta se je še naprej mehčala in bila je valjasta ter bolj naravna. Višina pasu se je stalno spreminjala, večinoma je bil višji kot naravno, po vojni pa se je začel nižati. Tudi dolžina oblek se je spreminjala, krila so se začela krajšati, tudi zaradi vojne. Čez desetletje lahko vidimo različne oblike kril, od ozkih in valjastih, do dolgih in zoženih pri dnu, pa do širših ter celo podprtih s krinolinami.(Reddy, 2018a)

Spodnje perilo

Stari stezniki niso več bili potrebni, zaradi bolj ravne silhuete, pas pa je bil poudarjen le s pasom. Kljub temu so ženske še vedno nosile steznike, ki pa so bili prilagojeni novi silhueti. Segali so do sredine stegen in oblikovali postavo od pasu navzdol. Tako je steznik ustvaril daljšo in bolj ravno silhueto. Še vedno so nosile spodnje plasti, ki se niso močno razlikovale od tistih iz prejšnjega desetletja. (Bradfield, 2004)

Vsakodnevna obleka

Ženske so najpogosteje nosile obleko ali bluzo in krilo, čez pa plašč. Ovratniki so bili visoki, rokavi in krila pa dolgi. Pogosta kombinacija je bila vratni izrez v obliki črke V, spodaj pa bluza z višjim ovratnikom. Kasneje se je V-izrez ohranil, opustili pa so višji ovratnik. V kasnejših letih se je izrez nižal, krila pa so postala krajša.(The Fashion Folks, 2017b)

Na začetku desetletja je bila silhueta zelo dolga, okoli leta 1913 se je pas začel dvigati. (The Fashion Folks, 2017b)

Leta 1915 so v modo ponovno prišle krinoline, imenovane vojne krinoline. Obleke so bile zato bolj polne, ampak tudi krajše, medtem ko so prej bile dolge in ozke. Po letu 1917 so krinoline začele izginjati. (Holland, 2011)

Od leta 1910 do leta 1915 je bila popularna oblika krila imenovana *hobble skirt*. Tako krilo je bilo zelo ozko pri gležnjih in je zelo omejevalo gibanje, zato so bolj aktivne ženske raje nosile bolj praktična, širša krila. (Bradfield, 2004)

Barve so se spremenile iz bolj pastelnih v temnejše in bolj resne, kot so siva, temno modra in bakrena. Izrezi so se spremenili v *poet collar*¹⁸ in v *shawl collar*¹⁹ (šal-ovratnik). Detajli so postali manj pomembni, ponavadi le pentlja, večina oblek je imelo gumbe. (The Fashion Folks, 2017b)

Pomembna pa so bila pokrivala, ki so bila zelo velika do leta 1911, leta 1912 pa se je njihova velikost zmanjšala, postala so veliko bolj preprosta in urejena. (Bradfield, 2004)

Slika 14: 1911, dnevna obleka,

<https://www.pinterest.ch/pin/665969863626766149/>, pridobljeno: 12.2.2022.

---

¹⁸ *Poet collar* je srajčni ovratnik, pogosto z dolgimi konicami, ki so ga nosili romantični pesniki. (Collar (clothing), v: [https://en.wikipedia.org/wiki/Collar_\(clothing\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Collar_(clothing))), pridobljeno 12.2.2022).

¹⁹ *Shawl collar* je širok, rahlo obrnjen ovratnik, ki so zoži spredaj, pri telovnikih in plaščih. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 456).

Slika 15: okoli 1918, dnevna obleka,

<https://www.thefashionfolks.com/blog/fashion-history-1910-1920/>, pridobljeno: 12.2.2022.

Večerna obleka

Večerne obleke so se spreminjale malo počasneje, predvsem v višjem sloju, ki je večinoma zavračal spremembe. Vseeno so se spremenile in sledile novi silhueti. Zgornji del je bil krajši, zaradi višjega pasu, izrez pa je bil zelo pogosto v kvadratni obliki; bil je sestavljen iz spodnjega dela, ki je imel raven izrez, čez pa dodatna plast, ki je imela rokave, a ni prekrivala sprednjega dela. Krila niso bila posebno široka, segala pa so do tal.

Pojavile so se tudi nove in bolj posebne obleke, ki jo jih ustvarjali modni oblikovalci. Imele so izrez v obliki črke V, spodaj pa raven izrez, visok pas in spodnji del, ki se je na dnu zožil (slika 16). Pojavile pa so se tudi obleke brez rokavov, ki so bile do takrat zelo redke. Nekatere so imele kratko *lampshade* krilo čez dolgo krilo.(Hennessy, 2019)

Vojna je imela zelo velik vpliv na modo, a vseeno ni bila popolnoma pozabljena, kar nam pokaže obleka hiše Worth iz leta 1916 (slika 17).(Reddy, 2018a)

Slika 16: 1912, večerna obleka novejšega kroja,

<https://collections.vam.ac.uk/item/O358748/evening-dress-jays-ltd/>, pridobljeno:

18.2.2023.

Slika 17: 1916, večerna obleka, House of Worth,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/158149>, pridobljeno: 12.2.2022.

Ženske med vojno

Prva svetovna vojna je pospešila spreminjanje ženskih oblek v bolj praktične in udobnejše. Ker so ženske začele delati in nadomestile moške v vojni, so večinoma nosile delovne uniforme ali delovna oblačila. Delale so na železniških postajah, vozile tramvaje in avtobuse, pomivale okna in celo varile. Nekatere so se včlanile v skupine prostovoljcev, med njimi so bile tudi *land girls*. Te so se ukvarjale s kmetijstvom ter pomagale pri pobiranju pridelkov, sekanju lesa in vseh ostalih opravilih, ki so jih prej opravljali moški. (Hennessy, 2019)

Slika 18: prva svetovna vojna, uniforma za vožnjo,
<http://www.sewdecadesago.com/?p=609>, pridobljeno: 12.2.2022.

Ženske so začele nositi trenčkote, plašče z gumbi in pasom, ki so jih najprej nosili moški častniki. Segali so nekje nad gležnji, pri bolj praktičnih poklicih pa so bili krajši, ravno nad kolenom. Uniforma delavk na Rdečem križu je bila dvoreden plašč s pasom, hlače, srajca, kravata, kapa z znakom rdečega križa, usnjeni škornji in usnjene rokavice. Barve oblačil so bile temne, kot so rjava, temno zelena in siva. Zaradi dela so morali biti čevlji bolj udobni in vzdržljivi. Bili so vodoodporni, zaradi udobja pa so imeli nizko peto. Z ozko obliko in zapenjanjem na gumbe pa so ohranili bolj ženstven videz. (Hennessy, 2019)

LEPOTNI IDEALI

Ličila so postala vedno bolj sprejemljiva v družbi. Dobro naličena oseba je uporabila toliko ličil kot je potrebovala, da je izgledala čim bolj naravno lepa. Obrvi so bile ozke, oči široke, lica rožnata in ustnice naravno rdeče. Vseeno je veljalo, da ličila ne smejo biti preveč opazna. (The Fashion Folks, 2017b)

Lasje so bili skodrani in speti v nizko figo s prečo na strani. Lasje so bili urejeni tako, da je pričeska izgledala kot bob²⁰, kar je bila najbolj pogosta pričeska v dvajsetih letih 20. stoletja. Ženska je lahko nosila še obroč za lase ali klobuk. (The Fashion Folks, 2017b)

---

²⁰ Bob: ženska frizura, kjer so lasje dolgi do vratu. (Bob, v: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bob> , pridobljeno 12.01.2022).

Slika 19: Lily Elsie, angleška igralka, lepotni ideal,

<https://www.sabinamotasem.com/blogs/news/inspo-lily-elsie>, pridobljeno: 12.2.2022.

MODNI OBLIKOVALCI TEGA OBDOBJA

Paul Poiret

Paul Poiret (1879-1944), znan kot kralj mode (the King of Fashion) v Ameriki in kot veličasten (Le Magnifique) v Franciji, je bil francoski modni oblikovalec iz Pariza, ki je popolnoma spremenil pogled na modo. Za njegovo uspešnost so zaslužni gledališki orientalizem, talent za vodenje in promoviranje blagovne znamke ter uporaba avantgardne²¹ umetnosti pri oblačilih. Svojo kariero je začel pri dveh največjih modnih hišah – Jacques Doucet in House of Worth. Leta 1903 je odprl svojo modno hišo v Parizu in začel spreminjati modne smernice. Njegova glavna ideja je bila, da ženske ne potrebujejo steznika in vseh drugih plasti pod obleko, nova silhueta pa bi morala biti bolj preprosta in ohlapna. (Hennessy, 2019)

Zaradi nove silhuete je Poiret začel z novim načinom strukturiranja oblačil. Pustil je, da blago lepo pade in ni oprijeto. Med letom 1906 in prvo svetovno vojno, je eksperimentiral z različnimi oblikami, barvami in vzorci. Zelo so je zgledoval po orientalizmu in v svoje dizajne vključeval žive barve (vijolično, rdečo, oranžno, zeleno in modro), eksotične vzorce in turbane. Prav tako so njegove obleke imele visok pas, kar je bilo značilno za neoklasicizem. Leta 1910 je oblikoval *hobble skirt*, kar je krilo, ki je pri gležnjih tako zoženo,

---

²¹ Avantgardna umetnost je umetnost, ki so jo ustvarili umetniki, ki so predstavniki novih smeri. (Avantgarda, v <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=avantgarda>, pridobljeno 18.1.2022).

da so ženske komaj hodile. Naslednja leta so prinesla še *harem* hlače, *lampshade* (senčnik pri svetilki), obliko obleke ali krila iz svile ali šifona, okrašena z barvnimi perlami in obrobljena s kožuhom. Druge popularne oblike so bile še – ogrinjala, kimono, plašč v obliki kokona in afriški kaftan²².(Hennessy, 2019)

Največji vpliv na Poireta je imel Ballets Russes. To je bila baletna skupina, ki je uprizarjala baletne predstave po Evropi in Ameriki, imela pa je orientalske kostume. Tudi sam je oblikoval orientalske kostume za predstavo *Le Minaret*. Oblečila je spremenil v umetnost.(Hennessy, 2019)

Slika 20: 1910, večerna obleka, Paul Poiret,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/155987>, pridobljeno: 12.2.2022.

Slika 21: 1911, orientalski kostum, harem hlače, Paul Poiret,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81781>, pridobljeno: 12.2.2022.

---

²² Kaftan: plašču podobno ohlapno vrhnje oblačilo (Kaftan, v: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=kaftan> , pridobljeno 15.01.2022).

Slika 22: 1912, večerna obleka z lampshade obliko krila, Paul Poiret,

<https://collections.vam.ac.uk/item/O15549/sorbet-evening-dress-paul-poiret/>, pridobljeno:

12.2.2022.

Madame Vionnet

Francoska modna oblikovalka Madeleine Vionnet (1876-1975) je najbolj znana kot začetnica rezanja oblek po diagonali, kar je ustvarilo, da je blago lepo padalo. To je zelo spremenilo žensko modo. Obleke so lepo prilegale telesu, zato nošenje steznika ni bilo potrebno. Svojo modno hišo je odprla leta 1912, leta 1940 pa se je upokojila in jo zaprla. (V&A, 2020)

Slika 23: 1932-1934, večerna obleka, Madame Vionnet,

<https://www.vam.ac.uk/articles/madeleine-vionnet-an-introduction>, pridobljeno: 12.2.2022.

Mariano Fortuny

Mariano Fortuny (1871-1949) je španski modni oblikovalec, ki je najbolj znan po obleki Delphos, ki jo je ustvaril skupaj z ženo Henrietto. To so bile preproste enobarvne obleke, iz drobno nabrane svile, pod katerimi se ni nosil steznik. Različica Peplos je imela čez še tuniko. (Google Arts & Culture, 2017)

Zadnje raziskave kažejo, da je Henrietta veliko bolj zaslužna ali celo v celoti zaslužna za nastanek obleke Delphos.(V&A, 2004)

Svila je bila trajno nabrana na poseben način, ki ga je Fortuny patentiral. Robovi obleke so bili okrašeni s kroglicami iz beneškega stekla. Poleg lepega izgleda so imele tudi funkcijo obtežitve svile, da je lepo padala. Obstaja veliko različic te obleke, vsem pa je skupno, da so sestavljene iz pravokotnikov nabrane svile in da obleka pada iz ramen. Vse so bile dolge in so pokrivalo stopala.(O'Hara, 1994)

Navdih za to obleko sta dobila iz oblačenja starih Grkov, predvsem pa iz kipa Charioteer of Delphi, ki so ga odkrili leta 1896.(Google Arts & Culture, 2017)

Slika 24: 1930, obleka Peplos, Mariano Fortuny,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/157360?ft=fortuny&offset=0&:rpp=40&pos=19> , pridobljeno: 21.2.2023.

2.4.3 Moški

Vsakodnevna in večerna obleka

Na začetku desetletja se moška oblačila niso zelo spremenila. Kot neuradno vsakodanjo obleko so nosili hlače, suknjič in telovnik (*lounge suit*). Hlače so bile nekoliko krajše in sicer do gležnjev, ponavadi zavihane. Ponavadi so zraven nosili klobuke, višji razred pa še vedno cilindre. Za uradne dnevne opravke so nosili plašč (*frock coat* ali *morning coat*). Večerna obleka je vsebovala temen frak, telovnik in hlače, *tuxedo* je bil prav tako sprejemljiv. (Reddy, 2018a)

Zaradi vojne je moda zamrla, veliko moških se je pridružilo vojski in nosilo vojaško uniformo. Zelo popularni so bili trenčkoti, vodoodporni plašči khaki barve, ki so zaščitili osebo pred dežjem in mrazom. Po vojni so še naprej nosili tridelno obleko. (Reddy, 2018a)

Slika 25: 1914, moška obleka,

<https://www.flickr.com/photos/nlireland/5763844605>, pridobljeno: 12.2.2022.

Vojaška uniforma

Uniforma, ki so jo britanski vojaki nosili v 1. svetovni vojni je zamenjala prejšnjo (rdečo) leta 1902. Ta sprememba je bila potrebna, saj so bili v rdečih uniformah veliko bolj vidni. Vojaki so nosili volnene nogavice in spodnje perilo (hlače in majica). Nad tem so nosili majico iz volnenega flanela z bombažnim ovratnikom. Hlače so bile iz debele volne in kaki barve, nosile pa so se z naramnicami. Nosili so usnjene škornje, ki so imeli dodatno podprte podplate s kovinskimi žeblički. Spodnji del nog (od gležnja do kolena) so povili z volnenim trakom, kar jih je še dodatno zaščitilo. Nad majico so nosili različne pletenine, ki so jih spletle ženske doma, s čimer so tudi one pomagale v vojni. Suknjič, tudi iz volne in kaki barve, se je zapenjal z gumbi in imel 4 žepe. Vso opremo so nosili na hrbtu, v nekakšnem sistemu nahrbtnikov. To so bili metki, voda, lopata, bajonet in plinska maska. Rokavice so bile narejene tako, da sta bila palec in kazalec na koncu odprta, da je lažje streljal. Nosili so še čelado, ki jih je obvarovala pred metki. Namesto hlač so škotski vojaki nosili kilt, ki pa je bil veliko bolj nepriročen. (CrownEyeProductions, 2018)

Francoski vojaki pa uniform še niso zamenjali. Nosili so svetlo modre suknjiče in rdeče hlače. Kmalu so hlače zamenjali in celotna uniforma je bila modra. (Browne, 2021)

Ruski vojaki so večinoma nosili rjavo-kaki uniforme, večinoma so se razlikovale glede na to iz kje so vojaki prihajali in njihovega čina. (Browne, 2021)

Nemški vojaki so nosili uniforme, ki so jih zamenjali s prejšnjimi leta 1910. Bile so sivo-zelene barve. Leta 1916 so vojaki dobili tudi čelade s špico na vrhu.(Browne, 2021)

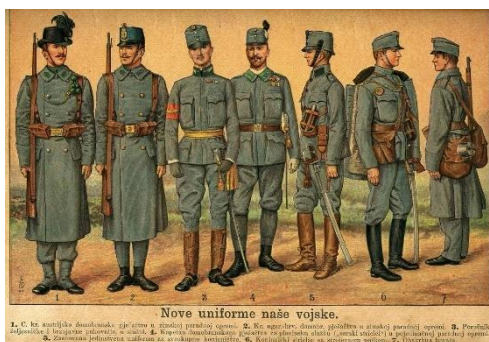
Avstro-ogrski vojaki so nosili nove uniforme iz leta 1908, tisti, ki pa so imeli še staro uniformo modre barve, pa so lahko nosili tudi staro.(Browne, 2021)

Slika 26: Vojaška uniforma britanskih vojakov,

<https://www.quora.com/Why-do-British-and-American-uniforms-in-WW1-look-the-same>,

pridobljeno: 12.2.2022.

Slika 27: 1912, uniforme avstro-ogrske vojske,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Austro-ugarske_odore.jpg, pridobljeno:

12.2.2022.

2.5 1920-1929

V tem obdobju je postala popularna jazz glasba in s tem nov način plesa. To obdobje imenujemo Jazz Age. (Hennessy, 2019)

2.5.1 ART DÉCO

Art Déco je umetnosti slog, ki sega od začetka dvajsetih let do konca tridesetih let 20. stoletja. Ime prihaja iz imena razstave v Parizu leta 1925 z imenom *Exposition Internationale*

des Arts Décoratifs et Industriels Modernes. Značilne za ta slog so preproste geometrične oblike. Značilnosti tega sloga so predvsem simetrija, elegantnost in poenostavljenost. Poudarek daje na navpične in zigzag črte, veliko je geometričnih oblik. To pokaže kako je vplival razvoj tehnologije. Razvili so se različni stroji, do izboljšav je prišlo tudi pri različnih materialih, kot so aluminij, nerjaveče jeklo, steklo in plastika. Velik vpliv na Art Déco je imela tudi kultura Egipta, Inkov in Centralne Amerike.(Tatty, 2020)

2.5.2 DRUŽBA

S koncem prve svetovne vojne leta 1918, so ljudje hoteli čim hitreje pozabiti na te grozne čase. To je pomenilo, da so začeli zavračati 19. stoletje in družbo pred vojno. Ljudje so začeli novo življenje. Vedno več ljudi je pridobilo izobrazbo, srednji sloj se je povzpел in zabava je bila za vse razrede. Uživali so življenje skozi zabave, glasbo in ples, prav tako pa se je razvila filmska industrija. Življenje je bilo bolj optimistično, ljudje so verjeli v prihodnost. Zato se je to obdobje imenovalo tudi The happy 20s (vesela dvajseta) in The roaring 20s (rjoveča dvajseta). Avtomobili, zvočni filmi, Hollywood, telefoni, letalska industrija, nova glasba in novi plesi so se močno vplivali na družbo. V tem obdobju se je pojavil Jazz in Charleston (ples). Optimizem se je končal leta 1929 z zlomom newyorške borze in nastopila je velika gospodarska kriza.(The Fashion Folks, 2017c)

2.5.3 Ženske

FLAPPER

Besedo *flapper* pogosto slišimo v povezavi z 20. leti 20. stoletja. To je bila mlada ženska, ki je nosila obleke, dolge nekje do kolen, brez rokavov, s spuščnim pasom. Imela je kratke lase, postrižene na bob in nosila je ličila. Na glavi je navadno nosila *cloche hat*. Taka ženska se ni strinjala s tradicionalnimi družbenimi omejitvami. Pogosto je počela stvari, ki niso bile primerne za ženske tistega časa. Veliko je hodila na družabne dogodke, brez varuha (*chaperone*), v javnosti je kadila in pila alkohol. *Flapper*, kot način oblačenja in življenjski slog, je nadomestil ideal *Gibson girl*.(McKenna, 2022)

OBLEKA

Vojna je povzročila velike spremembe v družbi in s tem se je spremenila tudi moda. Obleke so postale bolj preproste in udobnejše. Silhueta je bila bolj valjasta in fantovska. Dolžina obleke je bila večinoma pod kolena, pas pa na višini bokov.(Hennessy, 2019)

Spodnje perilo

Z novo silhueto je prišla tudi sprememba v spodnjem perilu. Zaželeno silhueto si še vedno lahko dosegel s steznikom, ki pa je telo oblikoval tako, da je bilo čim bolj ravno. Tega pa seveda niso potrebovale vse ženske, predvsem mlajše ženske steznika niso nosile. Začele so nositi tudi nedrčke, ki so bili krojeni kot životci²³. Njihova naloga je bila zravnati prsi, kar je povzročilo bolj ravno, deško silhueto. Nosile so tudi še spodnje hlače, ki so bile zdaj že zašite na sredini, imele so elastičen pas in so lahko segale od sredine stegen pa do kolen. Nosile so še dolge nogavice, kombineže, kombinirano spodnje perilo, občasno tudi spodnja krila. (Sessions, 2013)

Vsakodnevna obleka

Ženske so najpogosteje nosile bluzo in krilo ali obleko, čez pa plašč. Nosile so enake kose oblačil kot v prejšnjih desetletjih, spremembe pa so bile vseeno zelo vidne. Oblačila so bila veliko bolj praktična za vsakdanjo uporabo in bolj udobna. Višina pasu in dolžina obleke sta se zelo spremenili; pas je bil zelo nizek, a se je 1928 začel spet višati; dolžina obleke pa je bila večinoma do sredine meč, najkrajša je bila leta 1926, včasih tudi malo nad kolenom, potem pa spet podaljšala. (Reddy, 2018b)

Fantovska silhueta in mladosten izgled sta načrtala to desetletje. Ženske so lahko izbirale med raznimi stili, pomembno je bilo le, da je imela obleka nizek pas. Nekatere obleke so imela popolnoma ravno krilo, nosile pa so se tudi take s polnejšim krilom, predvsem ko se je dolžina krila spet podaljšala. Hlače so postale bolj pogoste, ampak ne še kot vsakdanje oblačilo. (Hennessy, 2019)

Pogosti so bili vzorci značilni za Art Déco, kot so črte, trikotniki in drugi geometrijski vzorci. Ovrtnik V oblike je bil še vedno popularen, saj je imel obliko, ki se je skladala s tedanjim umetniškim stilom. Pogoste barve so bile rjava, siva, svetlo roza in golobje modre. (The Fashion Folks, 2017c)

V tem obdobju so se začele nositi tudi pletenine. Ženske so jih sicer nosile že prej, a le kot športna oblačila in v letoviščih, uporabljali pa so jih tudi za izdelavo spodnjega perila. Coco Chanel pa je pletenine začela uporabljati tudi za plašče in kostime. Tako se je začelo nositi

---

²³ Životec: del ženskega oblačila brez rokavov, ki pokriva zgornji del telesa. (O'Hara, Georgina. Prevedla Rajar, Breda. Enciklopedija mode: 1840-1990. Ljubljana: DZS, 1994. ISBN 86-341-1147-4.)

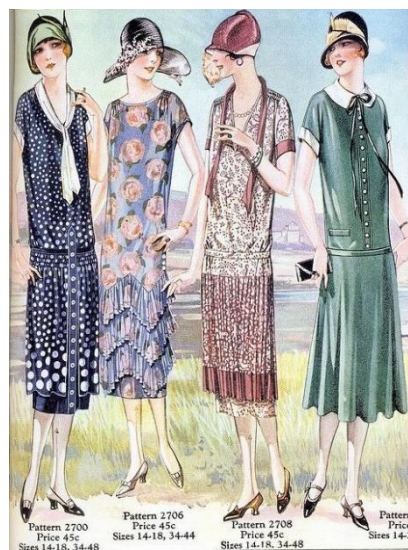
razne pletenine, kot so jopice in tunike, tudi kot vsakdanje oblačilo, saj so bile zelo udobne in praktične. (Hennessy, 2019)

Slika 28: 1921, dnevna obleka,

<https://isuspecialcollections.wordpress.com/2020/11/20/fashionfriday-1920s-day-dresses/>,

pridobljeno: 12.2.2022.

Slika 29: okoli 1925, dnevna obleka,

<http://vintageandcrafts.blogspot.com/2015/01/>, pridobljeno: 12.2.2022.

Večerna obleka

Večerne obleke so bile še vedno najbolj pomembne. Večinoma so bile brez rokavov. Bile so bolj prefinjene; vsebovale so razne naborke, vezenine, vezenine s perlicami in bleščice,

uporabljeno je bilo tudi prosojno blago, kar je prispevalo k glamuroznemu izgledu. Bile so vseh barv, tudi črne.(The Fashion Folks, 2017c)

Večinoma so bila krila kratka, z letom 1927 pa so se začela daljšati in leta 1928 so nekatere segale že do gležnjev. Manj drzne ženske pa so še vedno nosile daljše obleke. Počasi se je tudi pas začel vračati na normalno višino, kar je nakazovalo na modo naslednjega desetletja. (Bradfield, 2004)

Verižice so bile dolge, kar je še poudarilo pravokotno silhueto. Nosile so tudi okrašene naglavne trakove, tiare in ujemajoče se rokavice. Krzno je bilo dodano kot detajl na plaščih in drugih dodatkih.(Reddy, 2018b)(The Fashion Folks, 2017c)

Obleke so bile prilagojene za ples kot sta Charleston in Black Bottom. Bile so bolj udobne in imele več prostora za premikanje, saj so se novi plesi zelo razlikovali od starih. Prav tako so bile okrašene tako, da so med plesom še bolj izstopale; imele so razne bleščice in rese²⁴ na robovih, ki so med plesom dale še lepši učinek. Spodnji rob obleke je bil lahko tudi špičast ali pa je bila obleka iz več plasti materialov.(Hennessy, 2019)

Slika 30: 1922, večerna obleka,

<https://collections.vam.ac.uk/item/O16783/evening-dress-callot-soeurs/>, pridobljeno: 20.2.2023.

---

²⁴ Resa: okrasna nit ali pramen iz niti na robu kakega tekstilnega izdelka (Resa, v <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=resa> , pridobljeno 1.2.2022).

Slika 31: 1925, večerna obleka, Jean-Charles Worth,

<https://collections.vam.ac.uk/item/O72709/evening-dress-jean-charles-worth/>, pridobljeno: 20.2.2023.

Slika 32: 1924, večerna obleka,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/155941?sortBy=Relevance&when=A.D.+1900-present&ft=fashion+1920s&offset=0&rpp=20&pos=3>, pridobljeno: 20.2.2023.

Kljub moderni ravni silhueti, se je ohranila tudi mehkejša in romantična silhueta. Taka obleka je imela polno krilo, ki je kdaj potrebovala tudi oporo obročev, pas pa je bil vseeno nizek. Imenovala se je *Robe de style*. Oblika obleke je podobna večernim oblekam iz 18. stoletja, iz katerih so oblikovalci tudi dobili navdih. Zaradi velike površine spodnjega dela je bila lahko obleka zelo okrašena, imela je veliko vezenin, rož, čipk in perja. Bila je še posebej primerna za mlada dekleta, ki so bila še premlada, da bi nosila drzne modne obleke. (Hennessy, 2019)

Slika 33: 1928, večerna obleka kroja Robes de Style,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/83896>, pridobljeno: 12.2.2022.

Športna oblačila

Tenis je bil najpopularnejši šport za ženske in imel je velik vpliv na modo. Po izgledu teniške igralke Suzanne Lenglen, so postale popularne plisirane obleke brez rokavov, ki so segale do kolen. Športna oblačila so postala del vsakdanjega oblačenja in nosili so jih povsod, tudi v prestižne restavracije, izjema je bila le večerja. Zaradi modne silhuete, kjer je bilo telo bolj ravno in suho, so ženske začele tudi telovaditi. To in oblačila, ki so pokazala več kože je privedlo do trenda zagorelosti. Stoletja so se ugledne ženske bale sonca in hotele izgledati čim bolj blede, ampak zdaj je bilo to nekaj zaželenega. Hoja na plažo je tako postala bolj popularna in nastalo je tudi nekaj praktičnih oblačil namenjenih prav za to. (Hennessy, 2019)

Slika 34: 1927, obleka, ki je podobna teniški obleki, Jean Patou,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80844?sortBy=Relevance&when=A.D.+1900-present&ft=jean+patou&offset=20&rpp=20&pos=29>, pridobljeno: 12.2.2022.

Obutev

Čevlji z zapenjanjem na pašček ali *bar shoes*²⁵, so bili nošeni že prej, a v dvajsetih so postali prepoznaven znak tega obdobja. Bili so večinoma špičasti, z rahlo zaobljeno konico. Ženske se lahko izbirale med čevlji, ki so se zapenjali s pentljo, z enim paščkom ali z več paščki, lahko pa je pašček imel obliko črke T. Čevlji brez paščkov pa so izgledali podobno kot obutev iz 17. stoletja. Nosile so tudi čevlje na vezalke, ki so bili narejeni po izgledu moških čevljev, kot so Oxford čevlji. K večernim oblekam so nosile podobne čevlje, le da so bili veliko bolj okrašeni. Usnjeni so bili pobarvani, čevlji iz blaga pa so imeli vezenine. Nekateri proizvajalci so ponujali tudi posamezne pete, ki so bile zelo okrašene in so bile lahko pritrjene na različne čevlje. (Hennessy, 2019)

Slika 35: 1925, ženski čevlji,

<https://clickamericana.com/topics/beauty-fashion/stylishly-smart-womens-shoes-from-1925>, pridobljeno: 12.2.2022.

Slika 36: 1920, čevlji za posebne priložnosti,

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/113590>, pridobljeno: 12.2.2022.

---

²⁵ *Bar shoe*: je ženski čevlji s peto, ki se zapenja s paščkom. (Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*, str. 253).

Pokrivala

Najbolj nošen klobuk je bil *cloche hat*. To je tesen klobuk, z malo razširjenimi robovi, kar je dajalo obliko zvonca. Najbolje se je prilegal kratki pričeski, ki je bila takrat popularna. Lahko je bil okrašen s pentljo, vezeninami in podobnim, lahko pa je bil neokrašen. (Hennessy, 2019)

Slika 37: 1927, cloche hat,

<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vilmabanky.jpg>, pridobljeno: 12.2.2022.

LEPOTNI IDEALI

Prvič po dolgem času, so ženske spet začele nositi vidna in dramatična ličila. Sicer še vedno ne vse ženske, to je veljalo predvsem v Hollywoodu. Temna ličila na vekah, ozke obrvi in temne majhne ustnice so nosile igralko v črno-belih filmih, da so bile njihove poteze bolj zaznavne. Običajne ženske so še vedno nosile le toliko ličil, da so dosegle naraven izgled. To je pomenilo rožnata lica in malo poudarjene trepalnice. (The Fashion Folks, 2017c)

Tudi frizure so se zelo spremenile. Ženske so si postrigle lase v pričesko imenovano *bob*. Lasje so bili dolgi do ušes in uokvirili obraz na drzen način. Ta nova pričeska je bila odraz ženske samostojnosti, saj se je znebila norme dolgih las in lasulj, ki so jih nosili v preteklosti. Lasje so bili lahko zelo urejeno valoviti ali pa popolnoma ravni. Ženske, ki si niso upale postriči svojil las, so nosile lase spete v nizko figo, nekatere pa so postrigle le sprednje lase, da je izgledalo kot, da ima kratke, zadaj pa so nosile figo. Pričeske so postale vedno krajše, najkrajša je bila Eton frizura. Proti koncu desetletja so lasje spet postali malo daljši. (The Fashion Folks, 2017c)

Slika 38: 1927, Dorothy Dwan, filmska igralka; izrazita ličila in bob pričeska, <https://clickamericana.com/topics/celebrities-famous-people/120-gorgeous-glamorous-actresses-1920s>, pridobljeno: 12.2.2022.

MODNI OBLIKOVALCI TEGA OBDOBJA

Coco Chanel

Gabrielle Bonheur "Coco" Chanel (1883-1971) je bila francoska modna oblikovalka. Je ena od modnih oblikovalcev, ki je popularizirala neformalna ženska oblačila. Bila je velika modna osebnost, ki je predstavljala moderno žensko in postavila veliko modnih trendov. Njene obleke v dvajsetih in tridesetih letih so temeljile predvsem na preprostosti in udobnosti. Ustvarjala je obleke, ki so bile udobne in niso omejevale telesa. Tako je nastal znani kostim, mala črna obleka (*little black dress*) in vrsta prepoznavnih dodatkov.(Hennessy, 2019)

Coco Chanel je leta 1910 v Parizu odprla svojo trgovino s klobuki. Tej trgovini sta sledili še dve, ki sta prodajali oblačila za prosti čas. Začela je eksperimentirati z materiali, iz katerih so bila narejena moška oblačila (jersey) in iz teh ustvarila ženska oblačila. Do leta 1919 je njeno podjetje postalo zelo uspešno. Izdelovala je razna oblačila za prosti čas, kot so ohlapne jakne, jopice, krajša krila in preproste bluze. Njeno ciljno tržišče so bili bogatejši, zato so bile tudi cene visoke. Leta 1921 je na tržišče dala svoj parfum Chanel No. 5, ki je še danes zelo priljubljen. Mala črna obleka pa je nastala leta 1926. Pred drugo svetovno vojno je svojo modno hišo zaprla, leta 1954 pa ponovno odprla in doživela ponoven uspeh, tokrat v ZDA. Leta 1971, ko je še nadzorovala svoje kolekcije je umrla.(Hennessy, 2019)

Slika 39: 1926, prva mala črna obleka, Coco Chanel,

<https://www.classicchicagomagazine.com/coco-chanel-the-little-black-dress/>, pridobljeno:
12.2.2022.

2.5.5 Moški

Vsakodnevna in večerna obleka

Tako kot pri ženskah, tudi pri moških opazimo poenostavljanje, a velike razlike ni. Kot v prejšnjih desetletjih se formalno oblačenje vedno bolj spreminja; sprejemljivih je vedno več stilov, stare obleke pa nosijo le še starejši moški. Prav tako so obleke (torej hlače in suknjič) postale dostopne vsem, tudi nižjim slojem. Seveda so razlike ostale, saj so si višji sloji lahko privoščili več in bolj kvalitetne po meri narejene obleke, nižji pa so jih kupili v veleblagovnicah ali rabljene. (Hennessy, 2019)

Slika 40: 1920-30, moška obleka,

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/1920s-mens-fashion-style-guide/>,

pridobljeno: 12.2.2022.

Do največjih sprememb je prišlo pri hlačah; začeli so nositi dve novi obliki hlač. To sta *Oxford bags* in *plus-fours*. *Oxford bags* so hlače, ki so širše na dnu, prvi pa so jih začeli nositi študenti na Oxfordu. Na začetku so bile na dnu široke okoli 56 cm, ko se je njihova uporaba razširila so merile v širino tudi do 2× več. Izdelane so bile iz flanela in bile so vseh barv. Večinoma so jih nosili mladi. *Plus-fours* so hlače, ki so se razvile iz druge vrste hlač, ki so segale do kolen in niso bile oprijete. *Plus-fours* so bile 10 cm (4 inch) daljše od teh, zato so dobile tudi tako ime. Te hlače so se še vedno zavezale na kolenu, le da je odvečen material visel čez, kar je ustvarilo vrečast videz. (Reddy, 2018b)

Slika 41: začetek 20. let, hlače oxford bags,

<https://putthison.com/oxford-bags-yesterdays-post-on-fashion-cycles/>, pridobljeno:

12.2.2022.

Čevlji in klobuki

Čevlji so postopoma zamenjali škornje, večinoma so nosili Oxford čevlje z vezalkami. Poslovne obleke so se nosile s črnimi in rjavimi čevlji, poleti pa so nosili tudi bele. Proti koncu desetletja so postali popularni dvobarvni čevlji. Izbirali so lahko izmed veliko vrst klobukov, ki so jih poznali že v prejšnjem stoletju. To so bili na primer ploščati slamniki, zaobljeni klobuki (imenovani tudi melona) in še veliko drugih. (Hennessy, 2019)

Slika 42: 1920-30, moški klobuki,

<https://vintagedancer.com/1920s/1920s-mens-great-gatsby-hat-style/>, pridobljeno:

12.2.2022.

Slika 43: 1920-30, moški čevlji,

<https://vintagedancer.com/1920s/mens-1920s-shoes/>, pridobljeno: 12.2.2022.

3 METODOLOGIJA DELA

Za namene raziskovalne naloge sem opravila dva intervjuja, pregledala veliko literature in odšla v dva slovenska muzeja, v Pokrajinski muzej Maribor in v Slovenski etnografski muzej, kjer sem si ogledala oblačilne kose, ki so bili na ogled. Odšla sem tudi v Museu Nacional Do Traje, muzej mode in kostumov v Lizboni. Prav tako sem si ogledala veliko fotografij in jih nekaj tudi opisala. Literatura, ki sem jo pregledala, ampak iz nje nisem citirala oziroma povzemala, je navedena pod naslovom Dodatna literatura v poglavju 6 Viri in literatura.

3.1 Intervju

Opravila sem dva intervjuja s kustodinjama dveh muzejev. Zanimali so me predvsem dejavniki, ki so vplivali na način oblačenja in modo, kot je dostopnost modnih skic, krojev in materialov, pogostost šivalnih strojev, tudi kako so ljudje prišli do oblačil in po kom so se zgledovali. Pa tudi nekaj o modi in oblačenju na splošno.

3.1.1 Intervju s kustodinjo Pokrajinskega muzeja Maribor Majo Hren Brvar, 28.1.2023

Kako je moda vplivala na oblačenje žensk na Slovenskem? So ženske vseh slojev želele slediti modnim trendom ali je bilo to le za elito?

Zelo odvisno je v katerem obdobju. Na splošno je veljalo, da je modo vedno diktiral višji sloj prebivalstva, recimo vladarji in plemiči. Ko pa oblačilo ni bilo več statusni simbol, je moda postala lahkotnejša. Prav tako se je neposredni diktatorski vpliv mode zmanjšal. Ko pa govorimo o prvih treh desetletjih 20. stoletja je na modo vplivala filmska industrija in umetnost. Veliko umetnikov je z raznimi motivi vplivalo na oblačilno kulturo. V tem času so postala priljubljena tudi potovanja, tako da je to prineslo razne vzhodnjaške motive v oblačilno kulturo, recimo dosti iz Japonske, Tajske ali pa tudi Indije in Egipta, kjer so izkopavanja arheologov pustila ogromno inspiracije na modnem področju.

Glede meščank in tistih, ki so živele na podeželju. Večinoma je veljalo, da so meščanke več dale na svoj izgled, saj so njihovi možje opravljali funkcije, ki so bile zelo javno prisotne. Zato so imele javno življenje, ki so ga morale pospremiti s primerno oblačilno kulturo. Ko pa svojih oblačil niso več potrebovale, so jih rade dale na podeželje. Tako so modna oblačila, z nekim zamikom, prišla na podeželje. Sicer pa so bile ženske v tistih časih zelo kreativne

in so dobro znale šivati. Kdaj so oblačila naredile same, po vzoru oblačil iz mesta ali pa po kroju iz kakšne revije, so si pa oblačila tudi same prikrojile.

Moramo pa vedeti, da je bila celotna Slovenija vedno v zaostanku s trendi, celo do povojnega obdobja, torej do prve polovice 20. stoletja. Včasih so bili tudi do 100 let v zaostanku, recimo ko so bili moderni španski ovratniki moderni v 16. stoletju, je to k nam prišlo v 17. stoletju. Zelo počasi je prišlo in tudi zelo počasi odšlo. V tem času (1900-1930) pa lahko rečemo, da nismo več tako zaostajali, saj so že v drugi polovici 19. stoletja, ko je nastala železnica Dunaj-Trst, preko te železnice potovale tudi modne revije in časopisi, ki so jih izdajali bodisi Dunaj, ki je imel zelo močen modni vpliv, kasneje pa tudi Pariz in London ter Trst. Tako, da so bile meščanske zelo ozaveščene in so si te kroje shranile, jih nesle k šivilji in jih je šivilja potem tudi naredila. Sicer je imel na štajerskem večji vpliv Dunaj, v Ljubljani pa Trst.

Ali je razpad Avstro-Ogrske vplival na način oblačenja? Ali so kakšni drugi vzroki za spremembe do l. 1930?

Na spremembe ni toliko vplival razpad Avstro-Ogrske, kot je vplivala prva svetovna vojna. Ta je drastično vplivala na modo. Vse je presenetila, celo vojake. Večinoma ženske v 19. stoletju niso delale (no razen na podeželju, kjer so bile primorane delati), ampak so bile nekakšen statusni simbol moškega bogastva. Prva svetovna vojna pa je potrebovala material za vojsko, ženske krinoline in stezniki pa so bili narejeni iz takih materialov, ki so jih lahko uporabili v vojne namene. Iz tega vidika so zato apelirali, naj se več ne nosi teh oblačil. Poleg tega, pa jih tudi fizično niso mogle več nositi, saj so začele opravljati moška dela. Potem pa so ugotovile, da so lahko prav tako sposobne kot moški, imele so bolj udobna oblačila in tako se je razvila popolnoma drugačna moda dvajsetih let 20. stoletja. Silhueta je postala ravna, v modo je prišla deška figura brez stisnjene pasu, krila so se zelo skrajšala. Tudi frizure so se spremenile, postale so zelo kratka, tudi iz praktičnih namenov. V tem času so prenehale nositi steznike, začele so se ukvarjati s športom, javno življenje je postalo bolj dostopno, začele so se gibat v moški družbi. In počasi so se začele emancipirati. Začele so zahtevati vedno več pravic, kot so volilne pravice, materinske pravice... V tem času je bila oblačilna kultura lahkotna, tudi obleke so bile bolj prosojne. Veliko je bilo resic, bleščic, čipk, okrasnega perja... Tako, da lahko rečemo, da je bil glamur, v pravem pomenu besede, ampak v malo drugačni obliki kot prej.

Kako razširjen je bil šivalni stroj na Slovenskem? So ga imele le šivilje ali tudi posamezniki?

Šivalni stroj je bil doma nepogrešljiv. Ženske so se raznih ročnih del, tudi šivanja naučile že v šoli, znanje pa je prehajalo tudi iz roda v rod. Ker Slovenija v splošnem ni bila bogata dežela, se je tukaj oblačila pogosto krpalo in popravljalo, ne pa zavrglo. Včasih so se celo tako znašle, da so na tisti del naredile kakšen monogram ali kakšno vezenino, da bi prekrile ta zakrpan del. Res so bile zelo inovativne. Po navadi je tako, da kadar je kriza, recimo ko je bila gospodarska kriza v 30. letih ali pa tudi prej, si primoran biti inovativen. Je pa skoraj vsako gospodinjstvo imelo šivalni stroj. Seveda je odvisno katerega, Singer in tisti bolj dragi stroji so bili po mestih, na podeželju pa so šivalni stroj dobili kot darilo, ali pa je bil slabše kvalitete.

Kako so ljudje na slovenskem dobili oblačila? Smo imeli veliko šivilj ali so si ljudje šivali obleke kar doma? So bila oblačila draga?

Šivilj in pa tudi čevljarjev je bilo ogromno, čevljarji so celo hodili od hiše do hiše in vzeli mere. Ampak ni vsako gospodinjstvo oziroma vsaka ženska imela toliko oblek, kot jih imamo danes. Takrat so imeli eno obleko, ki se je imenovala praznja obleka in je bila rezervirana za cerkev ter za najboljše priložnosti. Na to obleko so res pazile in jo krpale. Taka obleka je šla pogosto tudi iz roda v rod...Predvsem na podeželju so si same šivale obleke, večinoma je bil material malo slabši, kot recimo kakšno platno, saj je bil bombaž že predrag. Tudi lan je bil dostopen. Kroje so lahko kupile, našle v revijah, ali pa ga dobile od kakšne meščanke. Velikokrat so jih vzele tudi iz obleke, ki so jo dobile iz mesta. Ampak vseeno je bilo zelo redko, da bi bila ženska iz podeželja zelo modno ozaveščena, saj so opravljale težka dela. Morale so imeti kakšna oblačila, ki se niso tako hitro umazala in so se dala oprati. Bela barva ni prišla v poštev. V 19. stoletju celo poročne obleke niso bile bele, saj se je ni dalo oprati, ko se je preveč umazala. Zato so imele od rjave, vijolične, do oker barve. So pa si dodale kakšne čipkaste obrobe ali ovratnike. Sicer pa so se na podeželju najbolj uredili, ko so šli v cerkev in na poroko, takrat so imeli zelo lep približek eni meščanski obleki.

Meščanke pa so se večinoma posluževale šivilj, velikokrat so naročile najmodernejše obleke, iz najboljšega materiala, ki je bilo uvoženo, na primer iz Trsta. Blago je potovalo z vlaki in ženske so točno vedele kako naročiti to blago. Torej, meščanke so se bolj posluževale šivilj,

pa tudi modistk, ki so jim naredile ujemajoč klobuk ter rokavice. Nekatere so bile modne ikone, ki so jih potem tudi drugi posnemali, so pa spremljale trende (predvsem po drugi svetovni vojni) iz Hollywooda, kjer so imele igralke ogromen vpliv, prav tako tudi igralci. Sploh ko je do nas prišel kino.

Kako so modni trendi sploh prišli do nas? Ali je obstajala kakšna taka revija v slovenščini? Smo dobili nemške revije?

Vedno smo se zgledovali po tujini, že ko smo dobili železnico sredi 19. stoletja, je ogromno modnih časopisov in revij potovalo do nas. Seveda so bile obleke najbolj modne, če so bile narejene po kroju kakšne pariške revije. Francozi so vodili modne trende, ker so bili najbolj drzni. Ko govorimo o 19. stoletju in začetku 20. stoletja so obstajale modne grafike in modni časopisi, ki so jih izdajali mesečno, predvsem Trst, Dunaj, Gradec, London in Pariz, ki so bile prestolnice mode. Na slovenskem smo modne časopise v slovenščini dobili šele v 50. letih, prej pa so bili v povezavi z gospodinjskimi in materinskimi revijami, kjer so bili kuharski nasveti, modni trendi in skrb za otroke.

So ženske nosile steznike? Velikokrat sem prebrala, da je bilo za ženske na zahodu skoraj nemoralno, da ga niso nosile. Je bilo tako tudi pri nas ali so ga nosile le posameznice višjih slojev?

Tudi pri nas so vse ženske nosile steznike, saj je bilo to tako zakoreninjeno v miselnost žensk. Je bila pa razlika v tem koliko si si steznik zatisnil. Veliko žensk si ga ni močno zatisnilo. Steznik je nošen že od 15. stoletja naprej, razen s kratko prekinitvijo na začetku 19. stoletja, ko je bil na oblasti Napoleon. Žensko telo je, celo do prve svetovne vojne, veljalo za šibko in to je bilo tako vcepljeno v njihov duh, da so žensk res verjele, da so že od rojstva bolehnne in da ne morejo preživeti brez steznika, ker bi se njihovo telo sključilo in bi zbolele. To so imele tako globoko zakoreninjeno, da se brez steznika sploh niso upale premakniti. Steznike so nosile nekatere že kot male deklice in so verjele, da je to opora in podpora telesu. Steznike so nekatere opustile po prvi svetovni vojni, ampak na podeželju so ga nekatere nosile še do tridesetih let 20. stoletja, ker so bile tako bolj moralno trdne in pobožne. Tukaj opazimo tudi, kako počasi ljudje sprejemamo spremembe.

Kdo so bile ženske, ki so vodile modne trende? Smo sploh imeli kakšno? V nekaterih državah je bila to kraljica ali ženske višjih slojev. Kaj pa pri nas?

Na primer v Mariboru, so bile vplivne predvsem žene advokatov, zdravnikov in pa ostalih uglednih gospodov. Oblačile so se po modnih trendih in vse ostale meščanke so hotele biti tako modne. Najbolj pa je vplival Hollywood, že od 20. let. Tudi na otroško modo je vplival Hollywood, na primer Shirley Temple. Tudi slikanice in stripi, ki so izhajali v Ameriki, so lahko vplivali na otroško modo. Po prvi svetovni vojni, ko so bili popularni razni deli ali značilnosti uniform, predvsem kombinacija bele in modre barve ter takih črt, ki so jih nosili v mornarici. Kroj mornarskega ovratnika je bil zelo popularen in velikokrat so ga nosili tudi otroci. Veljalo je, da je tisti otrok, ki je tako oblačilo nosil, bil iz premožne družine. Vedno smo se pa zgledovali po tujini.

Katerih tekstilnih surovin so se predvsem posluževali?

Prej so se posluževali predvsem lana, bombaža, jute na podeželju, včasih tudi platna, od grobega do finega. Potem pa so se začeli pojavljati tudi novi materiali, predvsem sintetični materialni. Velik uspeh je bila umetna svila. Oblačila iz umetne svile so bila veliko bolj dostopna in po izgledu niso več tako odstopala od drugih dražjih, zato med sloji ni bilo več tako velikih razlik. To je bil velik privilegij.

Na slovenskem si niso vsi moški mogli privoščiti bele srajce, ta pa je bila simbol dostojanstva, morale, etike, ker so nosili tridelne obleke. In ta bela srajca je morala biti čista in lepa, ker se je videla. Ker si tega niso mogli vsi privoščiti, so si izmislili snemne ovratnike, ki so bili iz celuloidne mase. Ta je bila zelo trda in je niso rabili škrobiti. Tudi manšete so bile snemne. Ampak ta celuloidni material je bil zelo vnetljiv, kar je bilo zelo nevarno, ker je večina moških takrat kadila. Druga neprijetna stvar pa je bila, da ko je kakšen moški za mizo zaspal in se je na ta ovratnik tudi naslonil, se je lahko naslonil na vratno žilo in je umrl. Tako, da so to potem opustili.

V mestu pa je bila popularna tudi prava svila (brokat, damask, moare svila). Imeli pa smo tako dobre približke tem svilam, da se sploh ni opazilo, da svila ni prava.

Kako pa je bilo z moško modo?

Moška moda pa se je od prej zelo spremenila. Medtem ko je bila v 19. stoletju moda zelo feminilna pri ženskah, je bila moška moda feminilna v prejšnjih obdobjih. Že v srednjem veku in potem do 19. stoletja, so moški imeli zelo okrašene obleke. Nosili so čipkaste ovratnike, čevlje s petami (za najbolj premožne so bile rdeče, saj je bilo barvilo zelo redko), vezenine...

V času 19. stoletja, pa se moška moda drastično spremeni, potem pa sprememb skoraj, da ni več. Začeli so nositi hlače, telovnik, suknjič in pa srajco. Moški so se kar udobno oblačili, razen mogoče frak, ki je bil kar ozek in zato ne tako udoben. Večinoma je bilo vse narejeno po meri in zato zelo udobno. Bile so temnejših barv, saj so takrat še vedno kurili s premogom in je bilo v zraku veliko saj. Še posebej doma. Moški se doma večinoma niso preoblekli, so pa nosili jutranjo haljo. Ta je bila popularna od 17. stoletja naprej, pa še krepko v drugo polovico 20. stoletja. Bile so zelo fine, v stilu kimona z pasom so bile lahko zlate, srebrne, vijolične, kovinske... Polne motivov z bližnjega vzhoda, Japonske, Kitajske (kamele, japonske češnjje). To je bil nekakšen modni dodatek 19., 20. stoletja za moške. Včasih je celo moški več pozornosti položil na izbiro jutranje halje kot pa obleke.

V obdobju Bidermajerja in potem še v drugi polovici 19. stoletja, so bile kakšne karo ali črtaste hlače popularne, kasneje je pa bila res tridelna enobarvna obleka stalnica. Ovratnik, ki je mogel biti bel, poigravali pa so se z metuljčki, kravatami, različnimi vozli. Tudi frizure so se spreminjale. Tudi moški so se zgledovali po vladarjih. Ko je vladal Franc Jožef je bila popularna njegova brada z zalizci.

Kaj pa otroška moda?

V času Bidermajerja so tudi otroci nosili preščipnjen pas, potem pa se je začelo malo rahljat, saj so zdravniki na veliko opozarjali na škodljivost steznikov. Deklice in pa dečke so zato začeli oblačiti v bolj ohlapne kroje. Vseeno pa so bili otroci pomanjšana verzija odraslih, ni bilo prav otroške mode. Je pa bilo odvisno od otrokove starosti, do 5 leta starosti je veljalo, da so fantki in punčke nosili oblekice. Edina razlika med njimi je bila prečka, punčke so imele prečko na sredini fantki pa na strani. Vsekakor je veljalo, da so bili v kakšni drugi deželi bolj restriktivni, pri nas pa niso bili tako močno. Zato so otroške obleke bile bolj ohlapne.

3.1.2 Intervju s kustodinjo Slovenskega etnografskega muzeja dr. Janjo Žagar, 24.1.2023

Kako je moda vplivala na oblačenje žensk na slovenskem? So ženske vseh slojev želele slediti modnim trendom ali je bilo to le za elito?

Moda nikakor ne vpliva le na ženske in prav tako ne le na družbeno elito. Seveda je odvisno, iz katere stroke je človek, ki odgovarja na vprašanje o tem, kaj moda sploh je, a družboslovne in humanistične stroke bodo vedno izpostavljale modo kot družbeno silnico (in ne kot nabor modnih skic, modno ponudbo in dogodke, kjer se opazuje imenitne ljudi v modnih kreacijah). Ker sem sama etnologinja in sociologinja, opazujem modo kot družbeni diskurz o primernem in imenitnem, o lepem in grdem, o moškem in ženskem, o zdravem in uglednem..., torej kot družbeno (pri)silo, ki disciplinira okus in primernost izbire. Kar vključuje vpliv na vse ljudi, moške in ženske, stare in mlade, bogate in revne... A za vsakega ponuja drugačna pravila lepega, primernega, spodobnega...

Moda v smislu modnih trendov na Slovenskem v tem času, ki ga vi obravnavate, ni bila dosti drugačna kot po drugih državah Evrope. Vplivni modni centri so bili Pariz, Dunaj, London, pa tudi Milano in še kako drugo. To pomeni, da so od tam prihajale modne revije in »modne drobtinice« v revijah in časopisih s širšo vsebino. Obstajali so modni sejmi, trgovine, uvoz oblačil oz. materialov in skic, po katerih so domače šivilje in krojači lahko zašili izbrani model po naročilu in merah kupca. Želja po modnih novitetah, ki so na okolico naredile vtis, je načeloma splošna. Drugačno perspektivo pa so vsiljevale praktične potrebe in finančni domet. Tako so premožnejši ljudje izbirali t.i. visoko modo in unikatne modele, vsi ostali pa raje »klasično« in bolj nevtralnno, da so lahko te obleke nosili več let in za več priložnosti.

Med obema vojnoma se okrepi še modni vpliv Amerike, skupaj s popularnimi mediji / dejavnostmi (ples, glasba, film, nove vrste športa)...

Kako so modni trendi sploh prišli do nas? Ali je obstajala kakšna taka revija v slovenščini? Smo dobili nemške revije?

Nekaj sem napisala že zgoraj (revije, sejmi, tuje trgovine...) posredniki vsega tega so bili tudi domači obrtniki in trgovci. Ljudje so tudi potovali in si tam kako reč ogledali in tudi kupili. Revije (ne samo nemške, tudi francoske, italijanske...) se je dalo naročiti ali ogledati pri šiviljah in krojačih, druge pa so imele celo kroje za izdelavo oblek.

Kako razširjen je bil šivalni stroj na slovenskem? So ga imele le šivilje ali tudi posamezniki?

Šivalni stroji so bili v vašem časovnem intervalu že kar pogosta reč; v zadnji četrtini 19. stol. So jih imele bolj šivilje in krojači, kasneje pa vedno pogosteje tudi drugi. Znanje krojenja in šivanja je bilo namreč mnogo bolj splošno razširjeno, ker je bilo celo del šolskih vsebin, vsaj kar se tiče šivanja perila in domačih oblačil za ženske in otroke. Ni nujno, da so to znanje kasneje tudi praktično uporabljali, odvisno pač od razpoložljivih sredstev. V vsem tem času so perilo, spalna oblačila, moške srajce, domače obleke ... šivale tudi šivilje, ki so hodile delat na dom in zašile vse potrebno za domače.

Še enkrat k stroju. Kljub možnosti šivanja na stroj, so se detajli in nekatere faze dela tudi v salonih še vedno šivali ročno (tudi še po 2. sv.. v.).

Nekoliko drugače velja za konfekcijsko industrijo, ki se že pojavlja v času med 1. in 2. sv. V.; ta je dajala možnost gotove izdelke tudi kupiti, a ugleda med ljudmi (v primerjavi z oblačili po meri, ki so jih naredili krojači in šivilje) ni imela vsaj še do 60. let 20. stol.

Kako so ljudje na slovenskem dobili oblačila? Smo imeli veliko šivilj ali so si ljudje šivali obleke kar doma? So bila oblačila draga?

Možnosti je torej več: lastna izdelava, šivilje na domu, obrtniki (šivilje in krojači), konfekcija (vnaprej izdelana oblačila v nekaj velikostih, lahko so jo izdelali obrtniki ali pa tovarne); obleke se je dalo dobiti tudi v starinarnicah, na sejmih in na trgu ipd. Oblačila so se tudi dedovala, lahko so bila tudi oblika plačila za opravljeno delo...

Na podeželju so bili obrtniki povečini manj kakovostni, ker so bile tudi zahteve kmečkega in delavskega prebivalstva malo manj zahtevne; v mestih so imeli obrtniki delavnice doma ali pa so imeli salone in butike (so se pa razlikovali tudi tu po kvaliteti in ugledu svojih strank).

Ker večina ljudi znanja za vrhnja oblačila in praznja oblačila vendarle ni imela, so bile šivilje in krojači tako rekoč v vsakem kraju, v mestih pa jih je bilo še več.

Cene oblačil so se razlikovale po namenu oblačila in s tem tudi kvaliteti materialov. Navadne obleke so bile zagotovo bolj poceni kot praznje, vsakdanje bolj poceni od posebnih (tudi večernih, plesnih, salonskih, poročnih ipd.). Konfekcija je bila cenovno nekje na sredini.

V splošnem pa so bila oblačila bolj draga kot so danes, deloma zaradi materialov, deloma zaradi načina izdelave. Zato pa so jih imeli ljudje manj in so jih nosili več let, celo desetletij.

So ženske tudi same spreminjale obleke, da so bile bolj moderne? Ali so »reciklirale« staro obleko in jo prikrojile tako, da je sledila novim trendom?

Predelovanje oblek pri ženskah in moških je bilo povsem nekaj običajnega, ni pa šlo vedno za sledenje modnim trendom (mimogrede, divjanje in hitro menjavanje mode se niti približno ni odvijalo tako hitro kot od 60., 70., 80. let 20. stol. Dalje. Ali danes).

Iz praznih oblačil so skrojili krojno bolj navadne delovne ali domače obleke, če je le material to dopustil. Iz večjih oblačil so naredili obleke za otroke, iz več oblek so naredili eno novo (ki je bila v tem primeru tudi lahko bolj »moderna«); kadar je bilo blago tkano dvostransko, so lahko plašč, suknjič, kostim... obrnili – to pomeni, da so ga razparali in potem sešili na novo tako, da je prej notranja plast (ki je bila zavarovana s podlogo) postala zunanja, vidna plast. Tudi to so delali obrtniki, ne le ljudje sami. Oblačila so tudi barvali (npr. v črno za žalna oblačila), jim dodajali nove ali drugačne ovratnike, gumbe, okrasne trakove... Iz oblačil so izdelovali večslojne domače copate ... In tako dalje.

V to je ljudi lahko silila revščina, splošne razmere pomanjkanja med in po 1. svetovno vojno, med gospodarsko krizo (30. leta). A se je to delalo tudi v čisto navadnih razmerah, zelo splošno je bilo, saj ni veljalo za sramotno, ampak za racionalno in varčno ...

3.2 Raziskava s pomočjo fotografij

V tem delu bom opazovala različne ljudi (predvsem ženske) na fotografijah narejenih na Slovenskem in primerjala njihova oblačila z oblačili, ki so bila v tistem času v zahodnem svetu modna. Opazovala bom fotografije iz obdobja od 1900 do 1930. Večina ljudi na fotografijah je oblečena v svoja praznja oblačila, torej svoja najboljša oblačila, saj so se uredili za določeno priložnost ali pa za slikanje.

1.

Na sliki 57 v knjigi *Oblačilna kultura v Zgornji Savinski dolini* Marije Makarovič lahko vidimo 3 praznje oblečena **kočarska** dekleta iz leta 1905. Dve obleki imata oprijete rokave, ki pa so na vrhu zelo dvignjeni, niso pa široki. Take rokave lahko povežemo z značilnimi modnimi rokavi iz konca 80. in začetka 90. let 19. stoletja. Tretja pa ima bolj moderne rokave, ki so širši ter niso dvignjeni pri ramenih. Prav tako je tudi zgornji del bolj značilen za začetek prejšnjega desetletja, saj je nabran in ima visok ovratnik. Krila so krojena na pas in nekoliko nabrana, praktična in ne zelo široka. Lase imajo preprosto spete, najbrž v figo. Vemo, da so bila dekleta iz podeželskega okolja, torej niso mogla slediti najnovejšim modnim trendom. Vseeno pa nosijo nekaj, kar je bilo nekdanj moderno in ne preprostih oblačil, kar nam pove, da so trendi na podeželje prišli z zamikom, oziroma so obleke že starejše, saj si novih niso mogle privoščiti.

2.

Slika 44: Frančiška de Toni in Ludovika Bonač, poročna fotografija, 4. september 1906,

Begunje pri Cerknici,

avtor: neznan, zbirka: Fanči Bonač por. Žarnić in Aleš Žarnić,

<https://stareslike.cerknica.org/2014/01/26/1906-begunje-poroka-ludovika-bonaca-in-franciske-de-toni/>, pridobljeno: 8.1.2023.

Druga fotografija (slika 44), ki je prav tako zanimiva, pa je poročna fotografija Frančiške de Toni in Ludovika Bonača iz leta 1906. Oba sta izhajala iz premožne družine, zato lahko to takoj opazimo pri oblačilih. Najprej pogledjmo nevesto. Nosi lepo belo poročno obleko, ki je zelo modna. Ima velike rokave, ki niso strukturirani, zgornji del ima dodatno blago, ki sega čez pas (pigeon breast). Pas izgleda zelo ozek, kar nam pove, da je nosila steznik, krilo pa je dolgo in zvončaste oblike. Prav tako ima obleka visok ovratnik. Pričesko je imela urejeno kot gibson dekle, poročna tančica pa je na glavi urejena tako, da je močno nabrana in spominja na velike klobuke, ki so jih ženske nosile v tistem času. Vse značilnosti njenega izgleda nam pokažejo, da je bila zelo ozaveščena o modi tistega časa, kar lahko povežemo z njenim družbenim statusom. Tudi druge ženske na fotografiji so modno oblečene, čeprav nekatere bolj preprosto kot druge. Prav tako imata še dve drugi ženski gibson pričesko, ostale pa imajo lase spete bolj preprosto, s prečo na sredini. Moški so oblečeni preprosto, kot je

bilo to običajno v tistem času, imajo pa različne okrasne detajle. Nekateri imajo kravate, drugi metuljčke in večina jih ima na plašč pripete majhne šopke.

3.

Slika 45: Antonija Milavec in njena botra, sveta birma, 1906, verjetno Cerknica,
avtor: A. Landau, zbirka: Ivanka Gantar,

<https://stareslike.cerknica.org/2018/02/27/1906-cerknica-birma/>, pridobljeno: 8.1.2023.

Naslednja fotografija (slika 45), ki sem jo izbrala, je fotografija Antonije Milavec in njene botre iz leta 1906. To je fotografija z birme, kar nam takoj pove, da sta nosili svojo najboljšo praznjo obleko. Deklica nosi obleko, ki tako kot pri prvi fotografiji ni ravno po modi, saj vidimo značilnosti iz prejšnjih desetletji. Zgornji del je spredaj nabran, rokavi so ozki in na vrhu dvignjeni, ovratnik je visok. Zgornji del je daljši in je od pasu naprej razširjen. Temu rečemo kočemajka²⁶. Pri nas se je pojavila v 80. letih 19. stoletja in ostala nekje so prve svetovne vojne. Glede na rokave ima ta obleka karakteristike oblačil iz začetka 90. let 19. stoletja. Krilo pa je preprosto in primerne dolžine za njeno starost. Kočemajko nosi tudi njena botra. Razlika pa je vidna v rokavih, saj ima botra rokave, ki so bili moderni v tem času. Njeno krilo je preprosto.

---

²⁶ Makarovič, Marija. *Oblačilna kultura v Zgornji Savinjski dolini*. Ljubljana: JSKD - Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, 2011. ISBN 978-961-6819-29-9. str: 108

4.

Slika 46: Bertica, okoli 1912, Ljubljana,
avtor: Viktor Kunc, zbirka: Janez Lavrenčič,

<https://stareslike.cerknica.org/2015/12/03/1912-ljubljana-prijateljica-bertica/>, pridobljeno:

9.1.2023.

Na naslednji fotografiji (slika 46) imamo zelo modno žensko iz leta 1912. Obleka ne poudarja več pasu, ampak podaljša telo. Krilo je ozko, zgornji del je poudarjen in še vedno malo sega čez pas. Obleka ima značilen V-izrez, okrašena pa je z gumbi, kar je bil takrat pogost okras oblačil. Ima tudi visok čipkast ovratnik, kar še spominja na prejšnje desetletje. Lase ima urejene s kleščami za kodranje las. Kot vidimo je bila zelo modno ozaveščena in verjetno iz meščanskega sloja.

5.

Slika 47: Poročna fotografija, 1914, Ljubljana,
avtor: Foto atelje Müller, zbirka: Marija Milavec, v:

<https://stareslike.cerknica.org/2013/10/25/1914-knezja-njiva-primsarjevi/>, pridobljeno:
9.1.2023.

Slika 48: Družinska fotografija, druga žena Franca Krištofa, Angelca in Minka, 1914,
Višnja Gora,

avtor: Jožef Erjavec, zbirka: Miro Juvančič, v:
<https://stareslike.cerknica.org/2022/01/26/1914-visnja-gora-maceha/>, pridobljeno:
9.1.2023.

Obe fotografiji sta nastali leta 1914, lahko pa opazimo vidno razliko teh dveh žensk. Moramo upoštevati, da je slika 47 poročna fotografija, slika 48 pa le družinska. Vseeno ju lahko primerjamo. Poročna obleka ni bela, ampak temne barve in preprosta. Kljub temu vsebuje elemente, ki so bili v tem času modni. Zgornji del ima ovratnik, vrhnjo plast z V-izrezom, spodnja plast pa izrez zapolnjuje. Prav tako nosi še belo vezenino, ki pokrije še ostali izrez. Ta del obleke naredi še malo bolj svečano in okrašeno. Pas je nekoliko dvignjen. Krilo je preprosto in pri gležnjih ni zoženo, kot je bilo to takrat v modi, ampak to je razumljivo, saj so bila tista krila zelo nepraktična in niso dolgo ostala v modi, veliko žensk jih sploh ni

nosilo. Lase ima modno urejene, s kleščami in spete v pričesko. Nosi še dolgo verižico in majhne bele cvetlice v laseh. Ženska na sliki 48 nosi obleko, ki je bila modna v prejšnjem desetletju. Ima rokave, ki jim pravimo koštrunje stegno²⁷. Zgornji del je okrašen, z V-izrezom, nima pa tako imenovane oblike *pigeon breast*. Obleki sta z modnega vidika okoli 10 let narazen. Vedeti pa moramo, da je bila poročna obleka verjetno kupljena za to priložnost in zato narejena po modi, praznja obleka druge ženske pa je lahko že stara.

6.

Slika 49: Družina Okoliš, okoli 1916,

avtor: neznan, zbirka: Milena Ožbolt, v: <https://stareslike.cerknica.org/2020/11/26/1916-dolenje-poljane-ate-in-mama/>, pridobljeno: 8.1.2023.

Ta fotografija (slika 49) je nastala leta okoli leta 1916. Prikazuje žensko, moškega in dva otroka. Ženska na sliki nosi temno obleko s preprostim krilom in okrašenim zgornjim delom ter malo napihnjenimi rokavi. Take obleke so bile modne na sredini prvega desetletja 20. stoletja. Lase ima preprosto spete s prečo na sredini, kar so nosile ženske v tem času. Dekličina obleka pa je tukaj najbolj zanimiva. Kroj njene obleke nas zelo spominja na kroje

---

²⁷ Koštrunje stegno: rokav, ki je od zapestja do komolca oprijet, tam pa se razširi do ramen, kjer je nabran in naguban. (O'Hara, Georgina. Prevedla Rajar, Breda. Enciklopedija mode: 1840-1990. Ljubljana: DZS, 1994. ISBN 86-341-1147-4.).

ženskih oblek v 20. letih 20. stoletja. Kljub temu vemo, da je fotografija nastala prej. Deklica nosi obleko po najnovejši otroški modi, saj se je tak kroj obleke pri deklicah uveljavil že na začetku tega desetletja, kar je kar nekaj let preden se je uveljavil pri ženskah. Obleka je tudi okrašena s čipko in gubami. Moški na sliki nosi avstro-ogrsko vojaško uniformo. Deček pa nosi suknjič, ki posnema uniformo. To pomeni, da je bil verjetno narejen po meri. Predvidevamo lahko, da je družina vseeno imela nekaj denarja, saj so si lahko privoščili novejše obleke in obleke po meri.

7.

Slika 50: Franciška in Terezija Avsec, okoli 1919,
avtor: neznan, zbirka: Vera Drobnič, Šmarata, v:

<https://stareslike.cerknica.org/2010/11/21/1919-knezja-njiva-sestri/>, pridobljeno: 9.1.2023.

Na tej fotografiji (slika 50) sta sestri Avsec okoli leta 1919. Oblečeni sta v enaki obleki, razlikujeta se le v ovratniku. Obleki imata višji pas in segata nekje do gležnjev. Zgornji del je bolj ohlapen, zapenja se z majhnimi gumbki. Krilo je široko in krajše, saj sega le do gležnjev ter krojeno na pole. Obleki sta temni in kar preprosti, ovratnik pa ju še malo popestri. Prva nosi še verižico, druga pa svilen trakec okoli vratu. Obe imata na obleko zapeto cvetlico, nosita bele rokavice in torbici. Lase imata urejene s kleščami in spete. Seveda nositi svoji najboljši, praznji obleki, saj sta v fotografskem studiu. Obleki sta tudi kar modni, za modo zaostajata le za kakšne 4 leta, v splošnem pa se od modnih oblek razlikujeta le po višini pasu in pa, da sta bolj preprosti.

8.

Slika 51: Otroci, 1915, Rakek,

avtor: neznan, zbirka: Uroš Domicelj, v: <https://stareslike.cerknica.org/2018/09/07/1915-rakek-domiceljevi-otroci/>, pridobljeno: 9.1.2023.

Na fotografiji 51 vidimo 3 otroke, dva nosita mornarsko obleko, ki jo je v intervjuju omenjala gospa Maja Hren Brvar. Taka obleka je pomenila, da je otrok pripadal višjemu sloju.

9.

Slika 52: Fani Žitko in "Gartnerjev" Marjan, 1922, Planina,

avtor: Hugon Hibšer, zbirka: Janez Lavrenčič, v:

<https://stareslike.cerknica.org/2016/03/31/1922-planina-fani-zitko-2/>, pridobljeno:

9.1.2023.

Na tej fotografiji (slika 52), ki je nastala leta 1922 vidimo, da obleke s spuščnim pasom niso še takoj prišle na podeželje. Ženska nosi preprosto potiskano bluzo z ovratnikom ter preprosto malo ožje krilo. Pas je višji. Lase ima spete v visoko figo. Celoten izgled, tudi pričeska, izgleda nekoliko starejši, iz prejšnjega desetletja.

10.

Slika 53: Žegnanje, okoli 1928, Kožljek,

avtor: neznan, zbirka: Tone Turšič, v: <https://stareslike.cerknica.org/2018/07/25/1928-kozljek-kozeljska-dekleta/>, pridobljeno: 8.1.2023.

Na tej fotografiji (slika 53) so ženske, ki so se uredile za neko posebno priložnost, najbrž za žegnanje. Fotografija je nastala okoli leta 1928. Tukaj lahko dobro vidimo vpliv mode na oblačenje v tem času. Vplivala je različno. Le ena ima zares nizek pas, kot je to takrat bilo modno. Obleka je preprosta, temnejše barve, ima ovratnik in belo mašnico. Je nekoliko daljša kot je bilo takrat v modi. Ena nosi narodno nošo, nima pa pokrivala ampak ima lase urejene tako kot je bilo pogosto v tem času. Ostale imajo obleke, ki so razmeroma enake silhete. Pas imajo ali v liniji naravnega pasu ali pa malo nižje, ampak ne zelo opazno. Obleke so preproste ampak urejene. Glede na modne trende spadajo nekje na začetek 20. let, mogoče katera malo prej.

Pričeske imajo vse spete, mislim pa da je možno, da ima prva z leve postrizžene lase na bob in okrašene z lasnicami. Ženska v narodni noši ima sprednje lase urejene v valove. Nekatere imajo lase urejene tako, da spominjajo na bob frizuro, še najbolje to pokaže druga ženska z desne.

Zanimivo je, da kar štiri ženske nosijo kratke bele nogavice. V tem času so ženske po navadi nosile dolge nogavice, ki so segale tudi nad kolena. Take krajše nogavice pa so nekatere nosile za športne aktivnosti (Sessions, 2017).

Večina čevljev se zapenja s paščkom, kar je bila najpogostejša oblika čevlja.

Vse obleke so dokaj dolge, saj so se v tem času nosile obleke, ki so segale tudi do kolen. Vseeno so tako kratke obleke nosile le najbolj drzne in modne, ostale ženske pa so večinoma nosile daljše. Vidimo, da na način oblačenja vpliva družbeni status in finančno stanje, ampak mislim da tudi preference posameznika. Še posebno v okolju kjer ni bilo pritiska, da bi bila oseba modno oblečena. Možno je da, obleke 20. let niso bile vsem najbolj všeč, zato so se nekatere odločile, da jih pač ne bodo nosile, lahko pa da le niso hotele sprejeti sprememb.

11.

Slika 54: Velikonočna nedelja, 1929, Lož,

avtor: Vinko Bavec, zbirka: Magda Hlapše, v:

<https://stareslike.cerknica.org/2019/01/06/1929-loz-velikonocna-nedelja/>, pridobljeno:

9.1.2023.

Fotografija (slika 54) je nastala na velikonočno nedeljo leta 1929 v Ložu. Kot lahko vidimo so bile vse ženske na tej fotografiji modno ozaveščene, saj vse nosijo obleke krojene po modnih krojih, torej z nizkim pasom in vsi vidni čevlji so čevlji, ki se zapenjajo s paščkom. Obleke so relativno kratke, saj so se obleke leta 1929 že začele daljšati. Ampak razlika je tako majhna, da so še vedno zelo modne. Vse imajo na kratko postrizene lase, nekatere so si

jih tudi nakodrale. Nosijo tudi dolge nogavice, ki segajo malo čez kolena, pritrjene pa so s podvezicami. Nosijo tudi nakit, kar 5 jih ima biserno verižico. So zelo modno urejene.

12.

Slika 55: France in Elizabeta, 1929, Radovljica,

avtor: neznan, zbirka: Dušan Gogala, v: <https://stareslike.cerknica.org/2019/04/17/1929-radovljica-stara-starsa/>, pridobljeno: 20.2.2023.

Za konec pa še malo drugačna fotografija. To je fotografija (slika 55) je nastala leta 1929 v Radovljici. Na sliki sta starejši moški, star 80 let in starejša ženska. Tukaj lahko vidimo, da se starejše osebe (kot še danes) ne zanimajo za modne trende in spremembe. Ženska na sliki nosi preprosto obleko, ki pa ima zelo ozek pas, kar nakazuje, da je nosila steznik, čeprav so ženske opustile nošenje takega steznika že na začetku stoletja. Na glavi ima zavezano ruto, lase pa ima spete, verjetno so dolgi in ne postrženi. Moški nosi tridelno obleko, srajco in kravato.

4 RAZPRAVA

Vse ugotovitve se nanašajo na območje današnje Slovenije v obdobju prvih tridesetih let 20. stoletja. V tem obdobju moda na Slovenskem že ni bila več v zaostanku z modo zahodnega sveta.

Prvo hipotezo lahko potrdimo. Moda zahodnega sveta je imela vpliv na oblačenje in modo na Slovenskem v obdobju prvih tridesetih let 20. stoletja, je pa ta vpliv odvisen od različnih dejavnikov.

Prvi dejavnik je seveda družbeni sloj. Vemo, da so meščanke sledile modnim trendom, saj so si to lahko tudi privoščile. Meščanka je svojim oblačenjem predstavljala svojega moža in njegovo bogastvo ter ugled. Zato se je pri oblačenju res potrudila.

Kako pa je bilo s pripadnicami nižjega sloja? Na fotografijah imamo predvsem praznja, torej najboljša oblačila, saj so se ljudje za fotografiranje uredili. Zato delovnih ne vidimo tako pogosto, oziroma tako natančno. Na fotografijah, ki sem jih jaz izbrala nikjer ne vidimo delovnih oblačil, je pa nekaj o tem napisala Katarina Šrimpf, v članku z naslovom *Oblačilna dediščina Rogaške Slatine in okolice*. Čeprav opisuje način oblačenja v točno določenem okolju, mislim da osnovne značilnosti veljajo tudi za druge dele Slovenije.

»Praznja obleka se od delovne ni bistveno razlikovala. Edina večja razlika je bila v blagu. Kroj je ostal enak, morda so si krila, ki so jih nosile vsak dan, nekoliko manj nagubala (Šrimpf, 2011, str. 29).« (Šrimpf, 2011)

Seveda delovna oblačila niso bila okrašena in niso imela posebnih krojev rokavov in kril, kot so lahko imela praznja oblačila.

Delovna oblačila so bila bolj preprosta. Veliko žensk je še vedno nosilo krilo z životcem, starejše ženske tudi kot praznje obleke, čeprav to ni bilo več v modi. To je bilo krilo, ki je imelo nanj prišit životec. V nekaterih zapisih vidimo, da je bilo to pri starejših ženskah še kar pogosto do prve svetovne vojne, kasneje pa to tudi te večinoma opustijo. Pod njim so nosile srajco ali pa rokavce, kar je bil kos oblačila podoben srajci in je segal do pasu. (Makarovič, 2011)

Njihove praznje obleke so bile velikokrat dober približek meščanski obleki, imele so pravilno silhueto in bile lepo okrašene. Praznje obleke pa ne moremo enačiti z večerno obleko, praznja obleka je bila bolj podobna meščanski dnevni obleki. Vidimo pa, da so jih nosile dalj časa in jih lepo ohranjale, namesto da bi si kupile novo in bolj modno obleko.

Zato velikokrat vidimo obleko, ki bi bila modna tudi kakšnih 10 let pred nastankom fotografije, še vedno nošeno. Pri poročnih oblekah se najbolje vidi, ali je ženska želela slediti modnim trendom, saj je bila obleka ponavadi nova. Na obeh primerih zgoraj (slika 44 in slika 47) je bila obleka narejena po modi, le da je bila druga obleka veliko bolj preprosta. To verjetno pomeni, da druga ženska ni bila tako premožna in je raje kupila obleko, ki bo uporabna še za nadaljnjo uporabo, kot praznja obleka.

Drugi dejavnik je starost. Moda je različno vplivala na različne starostne skupine. Če je koga na podeželju zanimala moda, so bile to predvsem mlade ženske. Starejše ženske so se oblačile v svoja starejša oblačila in se niso zanimale za novejšo modo, ki je niso bile navajene. Nekatere tudi novih oblačil niso dale narediti po najnovejših modnih trendih. To nam pove tudi dejstvo, da so nekatere ženske tudi še v 20. letih nosile steznike, predvidevam, da predvsem starejše ženske, ki sprememb niso zlahka sprejele, saj so bile naučene, da steznik potrebujejo in so jih nosile že od nekdaj. Starejše ženske v meščanskem okolju so vseeno malo bolj vestno spremljale trende. Mlajše ženske so lažje sprejele spremembe, ampak tudi ne vse. Tukaj pride na vrsto še tretji dejavnik. To je preferenca posamezne ženske. Mislim, da je to vplivalo predvsem na oblačenje v 20. letih, ko je bila sprememba zelo velika. Tako lahko na nekaterih fotografijah vidimo, da ne nosijo vse ženske modnih oblek z nizkim pasom, ampak obleko podobno modni, le da ima višji pas. To, da niso vse ženske začele nositi oblek po novem kroju v 20. letih me je malo presenetilo. Domnevala sem, da bodo ženske z veseljem sprejele ta bolj praktična in udobna oblačila, ampak ni bilo čisto tako.

Drugo hipotezo lahko prav tako potrdimo. Kot je tudi povedala gospa Maja Hren Brvar so meščanke velikokrat svoje stare obleke dale na podeželje, tako je tja moda prišla z zamikom. Prav tako lahko tudi na fotografijah vidimo, da so oblačila značilna za neko določeno modno obdobje (lahko tudi samo za 3 ali 4 leta), nošena le nekaj let kasneje. Tako recimo na začetku 20. let še vedno vidimo obleke, ki imajo pas na dokaj naravni višini ali pa malo dvignjen, kasneje pa začenjajo nositi tudi že modne obleke, z zelo nizkim pasom. Glede na to, da so obleke vedno značilne za neko preteklo ampak bližnje obdobje, lahko rečemo, da so si ljudje želeli izgledati v koraku s časom in so se za to potrudili. Moramo pa upoštevati še eno stvar. V članku, ki sicer govori o oblačenju v Rogaški Slatini in njeni okolici, se avtorica Katarina Šrampf vpraša, ali so se domačini zgledovali po modi gostov zdravilišča in ali so jih želeli posnemati. Seveda to ni nujno veljalo za vse ljudi v Slovenskem okolju, mislim pa da zagotovo ni veljalo le za to določeno okolje.

»Odgovor je bil vedno nikalen. Moda gostov v zdravilišču jim je bila gmotno nedosegljiva, zato se niso niti želeli zgledovati po njej. Vsekakor me je takšno spoznanje nekoliko presenetilo, saj sem pričakovala, da so vsaj ženske po tihem sanjale, da bi lahko bile oblečene po modi, ki so jo nosile gostje, in so si obleke krasile tako, da bi jim bile čim bolj podobne. Ampak ni bilo tako. Za domačine je bila moda gostov nekaj, kar so občudovali, ne pa nekaj, po čemer bi se zgledovali; kljub »vsakodnevni modni reviji visoke mode« tedanjega časa so se oblačili tako, kot je bilo v njihovem okolju sprejemljivo. Bolj ko se raziskuje oblačenje v začetku 20. stoletja, bolj se poudarja, kako se je kmečko prebivalstvo zgledovalo po oblačenju meščanov. Ravno na primeru tega kraja pa lahko ugotovimo, da je bilo samo deloma tako. Oblačilna moda podeželskega prebivalstva se je le malo naslanjala na visoko modo (Šrimf, 2011, str. 33-34).« (Šrimpf, 2011)

V nadaljevanju še pove, da je bila na podeželju moda prilagojena socialnim in družbenim pravilom.

»Kmetica se ni smela obleči kot meščanka, saj bi bila tarča posmeha in neodobravanja. Moda premožnejših slojev je bila podeželskemu prebivalstvu tuja in nedostopna. Modne smernice mestnega okolja so v oblačenje najprej vnašale ženske iz obrtniškega okolja, ki pa so to modo že prilagodile svojemu okolju, nato premožnejše tržanke, šele potem so jo prevzele kmetice, ki pa so jo spet prilagodile normam okolja in svojim potrebam. Lahko potem kljub temu rečemo, da so se zgledovali po mestni modi? Lahko, ampak v mislih moramo imeti, da so v podeželsko modo prišli samo tisti elementi, ki so jim bili dostopni in družbeno sprejemljivi, pa še to v prilagojeni obliki. Kmetica ni nikoli želela in se tudi ni trudila, da bi bila videti tako kot meščanka višjega sloja, saj ji je bila takšna oblačilna podoba preveč tuja in nedostopna, želela pa se je videti kot sovaščanka iz premožnejše družine, torej se je zgledovala po modi nekoga, ki ji je bil družbeno bližji (Šrimf, 2011, str. 33-34).« (Šrimpf, 2011)

Iz tega lahko zaključimo, da poleg tega, da je moda na podeželje prišla z zamikom, je bila tudi prilagojena življenjskim razmeram na podeželju. To lahko vidimo tudi na fotografijah, ki sem jih opazovala. Na začetku 20. stoletja lahko vidimo, da so bile obleke krajše kot je bilo modno, saj tako dolge obleke na podeželju ne bi bile praktične. Vemo, da so bile izdelane iz trpežnejših materialov, ki jih je bila lažje očistiti in vzdrževati. Pražnje obleke

prav tako ne moremo enačiti z večerno obleko, praznja obleka je bila bolj podobna meščanski dnevni obleki. Tako je logično, da niso imele vlečke oziroma podaljšanega zadnjega dela, ker to sploh ne bi bilo praktično, tako krilo pa je porabilo več materiala, kar je bilo preveč potrošno. Verjetno je bil to primer, kjer lahko vidimo to, kar omenja Katarina Šrimpf, da nekateri trendi preprosto niso bili primerni za podeželsko okolje. Še en tak primer je moda 20. let. Najbolj modne ženske so takrat nosile zelo kratka krila, tudi nad kolena, na podeželju pa tega še niso takoj sprejeli. Na sliki 53 lahko vidimo, da so vse obleke relativno dolge. No, če pa pogledamo sliko 54 so se modnim trendom že približale, le z majhnim zaostankom, saj so se takrat obleke že začele malo daljšati.

Tretjo hipotezo pa lahko ovržemo. Predvidevala sem, da ženske, predvsem nižjih slojev, steznikov niso nosile, saj so bili preveč nepraktični za delo. Temu pa ni tako. Žensko telo je, celo do prve svetovne vojne veljalo za šibko. Ženske so verjele, da se bo njihovo telo sključilo, če steznika ne bodo nosile. Tako, da so steznike nosile v vsakdanjem življenju in mislim, da ne vedno zaradi estetskih učinkov, kot je ozek pas. Glede na to, da so delovna oblačila morala biti praktična in vzdržljiva ter primerna za delo, dvomim da so si ženske steznike močno zategnile. To bi jih oviralo pri delu in ne bi imelo nobenega pomena, saj je bilo najbrž vseeno kako si izgledal, ko si delal na kmetiji. Steznik je predstavljal tudi moralno, saj je ženska brez steznika veljala za moralno razpuščeno.

Na fotografijah moških nisem posebno omenjala, ker ne bi mogla natančno povedati ali so oblečeni po modi, saj se je moška moda tako malo spreminjala skozi čas.

Pri moških modnim trendom ni bilo težko slediti, saj so bile spremembe minimalne. Oblačenje moških je bilo preprosto, praktično in monotono.

Sestavni del moške obleke je bila tridelna obleka in bela srajca, zraven pa so lahko nosili še kakšno kravato ali metuljček. Čez so si naredili še plašč. Tridelna obleka je bila sestavljena iz suknjiča, telovnika in hlač. Če se je le dalo so bili vsi kosi iz enakega materiala. To pa ni bilo nujno, saj je bila praznja obleka draga, zato so si revnejši moški postopoma kupovali praznja oblačila. Tako se je lahko zgodilo, da je bil material različen. Delovne hlače so bile narejene iz bolj trpežnega materiala, imenovanega cajg²⁸. Praznje hlače pa so bile narejene iz volnenega ali polvolnenega blaga. Tudi delovni telovniki so bili pogosto narejeni iz cajga. Bele srajce so bile najpogosteje narejene iz bombaža ali platna. Praznje srajce so imele

---

²⁸ Cajg: groba in trpežna bombažna tkanina, hlačevina (Cajg, v: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=cajg>, pridobljeno 22.2.2023.).

različne ovratnike, delovne pa so bile večinoma krojene s stoječim ovratnikom in brez manšet. Zapirale so se z gumba. Klobuk je bil v tem obdobju splošno razširjen, nosili so ga vsi, mladi in stari ter pripadniki vseh družbenik slojev. Pomembni dodatki bogatejših moških so bili še ura z verižico, manšetni gumbi, kravatne igle in sprehajalne palice. Pred prvo svetovno vojno so večinoma nosili doma narejene nogavice svetlih barv, po prvi svetovni vojni pa so jih izpodrinile strojno pletene bombažne nogavice. Revnejši moški pa so v čevlje redko obuvali nogavice, najpogosteje so jih ovijali v pravokotne krpe, imenovane fece. Moški so nosili čevlje na vezalke, ki so segali malo nad gležnje. Čevlji za vsak dan so bili narejeni iz svinjskega usnja, boljši čevlji pa iz boksa, kar je telečje usnje. Seveda si takih čevljev niso mogli vsi privoščiti. Škornji niso bili več pogosto obuvalo, saj so si jih lahko privoščili le še premožni. Če moško modo primerjamo z modo s konca 19. stoletja se ni bistveno spremenila. Postala je nekoliko udobnejša, mladostna in barvno pestrejša. (Šrimpf, 2011)

Kako pa so ljudje prišli do oblačil? Vemo, da so bili šivalni stroji že zelo razširjeni, tako da so si nekatere kose lahko naredili tudi doma. Bolj zapletene dele, predvsem vrhnja oblačila in praznja oblačila pa so velikokrat prepustili šiviljam in krojačem. Če za to ni bilo denarja, so si nekatere tudi doma naredile preprosta oblačila, Meščanke so se seveda povsem posluževale šivilj. V tem času se je uveljavila tudi konfekcija (vnaprej izdelana oblačila v nekaj velikostih).

Modni trendi so do nas prišli iz različnih mest (Trst, Dunaj, Gradec, London, Pariz, Milano), predvsem preko železnice. Preko železnice smo dobili razne modne revije, kroje in tekstile. Večina modnih revij je bila tujih, imeli pa smo tudi svoj modni časopis.

Začel je izhajati leta 1895, imenoval pa se je Ilustriran modni list. (Ilich, 1999)

Modne nasvete so drugače po večini dobivale v večnamenskih revijah, kjer so dobile tudi gospodinjske in materinske nasvete.

5 ZAKLJUČEK

Moda je dandanes del vsakdanjika. Kako pa je bilo včasih? Zanimalo me je, kako je moda zahodnega sveta (predvsem Francije, Velike Britanije in Združenih držav Amerike) vplivala na oblačenje v slovenskem okolju, v času prvih tridesetih let 20. stoletja. Na svetovnem spletu lahko najdemo veliko člankov o modi zahodnega sveta, obstaja tudi ogromno knjig. Tudi za Slovenijo imamo ogromno gradiva, od knjig do člankov, ki nam povedo kako so se ljudje na Slovenskem oblačili. Te pa opisujejo predvsem oblačilno kulturo Slovenije in nisem pa zasledila, da bi se pogosto ukvarjali z modo. To pa je zanimalo mene. Kako je izgledala obleka posameznika, če jo opazujemo z vidika mode? Ali je natanko sledila modnim trendom, ali je zaostajala za modo, ali pa ni imela z modo nič in je bila le preprosta in praktična. Torej, ali jim je bilo za modo mar. Prav tako me je še zanimalo, kakšni dejavniki so vplivali na način oblačenja. Torej kako so dobili obleke, kje so dobili informacije o najnovejših modnih trendih...

Uporabila sem dve raziskovalni metodi. Opravila sem dva intervjuja, s kustodinjo Majo Hren Brvar in s kustodinjo Janjo Žagar. Poleg intervjuja sem še sama raziskovala s pomočjo fotografij. Pregledala sem veliko fotografij in dobila vtis, kako so se takrat oblačili. Nato sem izbrala nekaj fotografij in jih še bolj podrobno opisala, poudarek pa sem dajala na primerjavo s takratno modo zahodnega sveta.

Iz intervjujev sem izvedela, da Slovenija v tem času ni več zaostajala z modo. To je seveda veljalo za meščanstvo. Prav tako sem izvedela, da je moda na podeželje prišla malo z zamikom. In na to sem se osredotočila pri raziskavi s fotografijami. Ugotovila sem, da je to skoraj da vedno držalo, saj je večina oblek zaostajala za najnovejšimi modnimi trendi. Seveda to ni veljalo za čisto vse. Vseeno pa je večina oblek imela vsaj neko podrobnost, kot so rokavi, okraski..., ki je kazala, da je bila narejena namerno, da bi bila bolj modna. Izvedela sem tudi, da so na začetku 20. stoletja vse ženske nosile steznike.

Kakšne pa so bile okoliščine? Ljudje so svoje oblačila lahko dobili na različne načine. Veliko je bilo šivilj in krojačev, prav tako pa je bil šivalni stroj že zelo razširjen po slovenskih domovih. Večinoma so si sami šivali bolj preproste dele oblačil, redkeje pa tudi vrhnja in pražnja. Modne skice, revije, časopise in kroje smo dobili iz večjih modnih središč, večinoma pa so prišle do nas z vlakom. Imeli smo tudi svoje modne časopise, bolj pogosto pa so bili modni nasveti podani v revijah za ženske, kjer so obravnavali tudi druge teme. Tudi modno blago je do nas prišlo z vlakom.

6 VIRI IN LITERATURA

Viri

- Browne, Alex. Uniforms of World War One: The Clothing That Made the Men (online). 19. januar 2021. <https://www.historyhit.com/uniforms-of-world-war-one-the-clothes-that-made-the-men/>, pridobljeno: 16.1.2021.
- Bulo, Kate. The Gibson Girl: The turn of the century's "ideal" woman, independent and feminine (online). 1. marec 2018. <https://www.thevintagenews.com/2018/03/01/gibson-girl/>, pridobljeno: 4.12.2021.
- CrownEyeProductions. Getting Dressed in WW1 – British Soldier (online). 7. november 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=u9JDqWC8gXc>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Gontar, Cybele. Art Nouveau (online). S.l. : THE MET, oktober 2006. https://www.metmuseum.org/toah/hd/artn/hd_artn.htm, pridobljeno: 6.12.2021.
- Google Arts & Culture. The Birth of a Unique Gown: The Delphos (online). 8. junij 2017. https://artsandculture.google.com/exhibit/the-birth-of-a-unique-gown-the-delphos/qgJiyD72_413Jw, pridobljeno: 15.1.2022.
- Holland, Evangeline. WWI Wednesday: War Crinoline (online). 20. julij 2011. <https://www.edwardianpromenade.com/fashion/wwi-wednesday-war-crinoline/>, pridobljeno: 13.2.2023.
- Ilich, Maja. Nekaj o modi v slovenskem časopisju na prelomu stoletja (1895-1915) (online). 1999. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-68XJXC5V/?query=%27keywords%3dslovenski+%c4%8dasopisi%27&pageSize=25&flocation=Zgodovinsko+dru%c5%a1tvo+Celje>, pridobljeno: 17.12.2022.
- Hix, Lisa in Steele, Valerie. Everything You Know About Corsets Is False (online). 17. januar 2012. <https://www.collectorsweekly.com/articles/everything-you-know-about-corsets-is-false/>, pridobljeno: 4.12.2021.
- McKenna, Amy. Flapper (online). 17. avgust 2022. <https://www.britannica.com/topic/flapper>, pridobljeno: 26.2.2023.
- Reddy, Karina. 1900-1909, 20th century, decade overview (online). 31. december 2019. <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1900-1909/>, pridobljeno: 29.11.2021.

GOLOB, Lana. Način oblačenja na Slovenskem: raz. nal. Ljubljana, Gimnazija Vič, 2023.

Reddy, Karina. 1910-1919, 20th century, decade overview (online). 31. maj 2018.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1910-1919/>, pridobljeno: 29.11.2021. (Reddy, 2018a)

Reddy, Karina. 1920-1929, 20th century, decade overview (online). 11. maj 2018.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1920-1929/>, pridobljeno: 29.1.2022. (Reddy, 2018b)

Sessions, Debbie. Vintage Socks | 1920s, 1930s, 1940s, 1950s, 60s, 70s, 80s Sock History

(online). 31.1.2017. <https://vintagedancer.com/vintage/history-of-vintage-womens-socks/>, pridobljeno: 18.2.2023.

Sessions, Debbie. 1920s Lingerie History- Underwear, Slip, Bra, Corset (online).

1.10.2013. <https://vintagedancer.com/1920s/lingerie-history/>, pridobljeno: 12.2.2023.

Sew historically, Lina. Dressing The 1900s Woman – Edwardian Lingerie (online). 6.

februar 2020. <http://www.sewhistorically.com/dressing-the-1900s-woman-edwardian-lingerie/>, pridobljeno 4.12.2021.

Štrimpf, Katarina. OBLAČILNA DEDIŠČINA ROGAŠKE SLATINE IN OKOLICE: PRIČEVANJA O OBLAČENJU IN VPLIV TURIZMA NA OBLAČILNO PODOBO (online). 2011. https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folklornik/revija_folklornik/folklornik/2011/06_strimpf.pdf, pridobljeno: 15.2.2023.

Tatty, Martin. Art Deco vs Art Nouveau (online). 14. avgust 2020.

<https://www.riseart.com/guide/2379/art-deco-vs-art-nouveau>, pridobljeno: 29.1.2022.

The Fashion Folks, Mia. 20TH CENTURY FASHION HISTORY: 1900 – 1910 (online).

9. februar 2017. <https://www.thefashionfolks.com/blog/20th-century-fashion-history-1900-1910/>, pridobljeno: 4.12.2021. (The Fashion Folks, 2017a)

The Fashion Folks, Mia. 20TH CENTURY FASHION HISTORY: 1910 – 1920 (online).

16. februar 2017. <https://www.thefashionfolks.com/blog/fashion-history-1910-1920/>, pridobljeno: 6.12.2021. (The Fashion Folks, 2017b)

The Fashion Folks, Mia. 20TH CENTURY FASHION HISTORY: 1920 – 1930 (online).

23. februar 2017. <https://www.thefashionfolks.com/blog/fashion-history-1920-1930/>, pridobljeno: 29.1.2022. (The Fashion Folks, 2017c)

V&A. Delphos (online). 7. januar 2004.

<https://collections.vam.ac.uk/item/O88649/delphos-delphos-dress-mariano-fortuny/>, pridobljeno: 26.2.2023.

V&A. Madeleine Vionnet – an introduction (online). 2020.

<https://www.vam.ac.uk/articles/madeleine-vionnet-an-introduction>, pridobljeno:
15.1.2022.

Literatura

Bradfield, Nancy. *Costume in Detail: Women's Dress, 1730-1930*. Velika Britanija : Eric Dobby Publishing. 2004. str. 292-368. ISBN 1-85882-038-3.

Condra, Jill. *The Greenwood Encyclopedia of Clothing through World History, Volume 3, 1801 to the Present*. Westport : Greenwood Publishing Group. 2008. str. 89-128. ISBN 978-0-313-33665-2.

Hennessy, Kathryn. *Fashion the definitive visual guide (new edition)*. London : DK, Penguin Random House. 2019. str. 222-267. ISBN 978-0-2413-8831-0.

Kyoto Costume Institute. *FASHION A fashion history of the 20th century*. Kyoto: Taschen. 2012. str. 7-120. ISBN 978-3-8365-3604-2.

Makarovič, Marija. *Oblačilna kultura v Zgornji Savinjski dolini*. Ljubljana: JSKD – Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti. 2011. ISBN 978-961-6819-29-9.

O'Hara, Georgina. *Prevedla Rajar, Breda. Enciklopedija mode: 1840-1990*. Ljubljana: DZS, 1994. ISBN 86-341-1147-4.

Wilcox, Claire, in Mendes D., Valerie. *20th-Century Fashion in Detail*. London : V&A Publishing. 2018. str. 44. ISBN 978-0-500-29410-9.

Dodatna literatura

- Balkovec Debevec, Marjetka. *Obleka v šoli: Pregled oblačilnega videza učiteljev in učencev na Slovenskem skozi čas*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej. 2014. ISBN 978-961-6764-10-0.
- Ditz, Marta. *Oblačilni videz skozi stoletja, učbenik za srednje tekstilne šole*. Ljubljana : Zavod republike Slovenija za šolstvo. 1998. ISBN 961-234-103-6.
- Dolžan Eržen, Tatjana, in Jeglič, Marjanca. *Obleka, ki je naredila človeka: Katalog sto in več let starih oblačil iz etnološke zbirke Gorenjskega muzeja*. Kranj : Gorenjski muzej. 2015. ISBN 978-961-6478-69-4.

- Edwards, Lydia. How to Read a Dress: A Guide to Changing Fashion from the 16th to the 21st Century. Velika Britanija: Bloomsbury Publishing. 2021. ISBN 978-1-3501-7221-0.
- Krašovec Pogorelčnik, Mateja. Estetika oblačenja. Velenje : Založništvo Pozolj. 1997. ISBN 9789619018781.
- Makarovič, Marija. Oblačilna kultura kmečkega prebivalstva v Zgornji Vipavski dolini in na Gori. Ajdovščina : Zavod za kulturo, izobraževanje in šport. 2000. ISBN 961-6079-73-5 (Branko).

Spletna gradiva

- Avantgarda, v: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=avantgarda> , pridobljeno 18.1.2022.
- Bob, v: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bob> , pridobljeno 12.01.2022.
- Cajg, v: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=cajg>, pridobljeno 22.2.2023.
- Collar (clothing), v: [https://en.wikipedia.org/wiki/Collar_\(clothing\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Collar_(clothing)) , pridobljeno 12.2.2022.
- Fashion Moments – Pigeon Breast, v: <https://genealogylady.net/2015/08/16/fashion-moments-pigeon-breast/> , pridobljeno 6.12.2021.
- Kaftan, v: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=kaftan> , pridobljeno 15.01.2022.
- Konservativizem, v: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=konservativizem> , pridobljeno 6.12.2021.
- Louis heel, v: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/louis-heel> , pridobljeno 24.12.2021.
- Moda, v: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=moda>, pridobljeno: 26.2.2023.
- Oblačilna kultura, v: https://sl.wikipedia.org/wiki/Obla%C4%8Dilna_kultura, pridobljeno: 27.2.2023.

- Patriarchy, v: <https://www.britannica.com/topic/patriarchy> , pridobljeno 6.12.2021.
- Resa, v <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=resa> , pridobljeno 1.2.2022.
- Suffragette, v: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/suffragette> , pridobljeno 6.12.2021.
- The Tea Gown – Bridging Victorian and Edwardian Fashion, v: <https://recollections.biz/blog/tea-gown-bridging-victorian-edwardian-fashion/> , pridobljeno 6.12.2021.
- What is a Cuban Heel on a Shoe? A Quick Overview, v: <https://www.ballroomdanceplanet.com/what-is-a-cuban-heel-on-a-shoe-a-quick-overview/> pridobljeno 24.12.2021.

Slike

- Slika 1: https://en.wikipedia.org/wiki/Gibson_Girl#/media/File:Gibson_Girls_seaside_-_cropped-_by_Charles_Dana_Gibson.jpg, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 2: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Coronet_Corset_Co.gif, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 3: <https://historicalsewing.com/pattern-review-truly-victorian-edwardian-undergarments>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 4: <https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll12/id/10826/rec/10>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 5: <https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll12/id/10889/rec/76>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 6: <https://collections.vam.ac.uk/item/O358749/dress-pickett/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 7: <https://collections.vam.ac.uk/item/O358749/dress-pickett/>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 8: <https://www.adventure-journal.com/2020/07/the-delicious-mystery-surrounding-the-first-woman-to-circum-bike-the-world/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 9: <https://thedreamstress.com/2012/01/i-want-these-shoes-so-much/shoes-1900-1905-american-boston-mfa-boston-1971-188/>, pridobljeno: 12.2.2022.

- Slika 10: <http://www.theglamorouslife.com/articles/womens-shoes-in-the-1900s.html>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 11: <https://ahundredyearsago.files.wordpress.com/2012/04/dsc04444-crop.jpg>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 12: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/155944?sortBy=Relevance&when=A.D.+1900-present&ft=House+of+Worth&offset=40&rpp=40&pos=46>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 13: <https://libmma.contentdm.oclc.org/digital/collection/p15324coll12/id/11441/rec/153>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 14: <https://www.pinterest.ch/pin/665969863626766149/>, pridobljeno: 12.2.2022
- Slika 15: <https://www.thefashionfolks.com/blog/fashion-history-1910-1920/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 16: <https://collections.vam.ac.uk/item/O358748/evening-dress-jays-ltd/>, pridobljeno: 18.2.2023.
- Slika 17: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/158149>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 18: <http://www.sewdecadesago.com/?p=609>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 19: <https://www.sabinamotasem.com/blogs/news/inspo-lily-elsie>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 20: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/155987>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 21: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81781>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 22: <https://collections.vam.ac.uk/item/O15549/sorbet-evening-dress-paul-poiret/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 23: <https://www.vam.ac.uk/articles/madeleine-vionnet-an-introduction>, pridobljeno: 12.2.2022.

- Slika 24: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/157360?ft=fortuny&offset=0&rpp=40&pos=19> , pridobljeno: 21.2.2023.
- Slika 25: <https://www.flickr.com/photos/nlireland/5763844605>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 26: <https://www.quora.com/Why-do-British-and-American-uniforms-in-WW1-look-the-same>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 27: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Austro-ugarske_odore.jpg, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 28: <https://isuspecialcollections.wordpress.com/2020/11/20/fashionfriday-1920s-day-dresses/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 29: <http://vintageandcrafts.blogspot.com/2015/01/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 30: <https://collections.vam.ac.uk/item/O16783/evening-dress-callot-soeurs/>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 31: <https://collections.vam.ac.uk/item/O72709/evening-dress-jean-charles-worth/>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 32: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/155941?sortBy=Relevance&when=A.D.+1900-present&ft=fashion+1920s&offset=0&rpp=20&pos=3>, pridobljeno: 20.2.2023.
- Slika 33: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/83896>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 34: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/80844?sortBy=Relevance&when=A.D.+1900-present&ft=jean+patou&offset=20&rpp=20&pos=29>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 35: <https://clickamericana.com/topics/beauty-fashion/stylishly-smart-womens-shoes-from-1925>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 36: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/113590>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 37: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vilmabanky.jpg>, pridobljeno: 12.2.2022.

- Slika 38: <https://clickamericana.com/topics/celebrities-famous-people/120-gorgeous-glamorous-actresses-1920s>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 39: <https://www.classicchicmagazine.com/coco-chanel-the-little-black-dress/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 40: <https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/1920s-mens-fashion-style-guide/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 41: <https://putthison.com/oxford-bags-yesterdays-post-on-fashion-cycles/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 42: <https://vintagedancer.com/1920s/1920s-mens-great-gatsby-hat-style/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 43: <https://vintagedancer.com/1920s/mens-1920s-shoes/>, pridobljeno: 12.2.2022.
- Slika 44: Avtor: neznan; Zbirka: Fanči Bonač por. Žarnić in Aleš Žarnić; <https://stareslike.cerknica.org/2014/01/26/1906-begunje-poroka-ludovika-bonaca-in-franciske-de-toni/>, pridobljeno: 8.1.2023.
- Slika 45: Avtor: A. Landau; Zbirka: Ivanka Gantar; <https://stareslike.cerknica.org/2018/02/27/1906-cerknica-birma/>, pridobljeno: 8.1.2023.
- Slika 46: Avtor: Viktor Kunc; Zbirka: Janez Lavrenčič; <https://stareslike.cerknica.org/2015/12/03/1912-ljubljana-prijateljica-bertica/>, pridobljeno: 9.1.2023.
- Slika 47: Avtor: Foto atelje Müller; Zbirka: Marija Milavec; <https://stareslike.cerknica.org/2013/10/25/1914-knezja-njiva-primsarjevi/>, pridobljeno: 9.1.2023.
- Slika 48: Avtor: Jožef Erjavec; Zbirka: Miro Juvančič; <https://stareslike.cerknica.org/2022/01/26/1914-visnja-gora-maceha/>, pridobljeno: 9.1.2023.
- Slika 49: Avtor: neznan; Zbirka: Milena Ožbolt; <https://stareslike.cerknica.org/2020/11/26/1916-dolenje-poljane-ate-in-mama/>, pridobljeno: 8.1.2023.
- Slika 50: Avtor: neznan; Zbirka: Vera Drobnič, Šmarata; <https://stareslike.cerknica.org/2010/11/21/1919-knezja-njiva-sestri/>, pridobljeno: 9.1.2023.

- Slika 51: Avtor: neznan; Zbirka: Uroš Domicelj;
<https://stareslike.cerknica.org/2018/09/07/1915-rakek-domiceljevi-otroci/>,
pridobljeno: 9.1.2023.
- Slika 52: Avtor: Hugon Hibšer; Zbirka: Janez Lavrenčič;
<https://stareslike.cerknica.org/2016/03/31/1922-planina-fani-zitko-2/>, pridobljeno:
9.1.2023.
- Slika 53: Avtor: neznan; Zbirka: Tone Turšič;
<https://stareslike.cerknica.org/2018/07/25/1928-kozljek-kozeljska-dekleta/>,
pridobljeno: 8.1.2023.
- Slika 54: Avtor: Vinko Bavec; Zbirka: Magda Hlapše;
<https://stareslike.cerknica.org/2019/01/06/1929-loz-velikonocna-nedelja/>,
pridobljeno: 9.1.2023.
- Slika 55: Avtor: neznan; Zbirka: Dušan Gogala;
<https://stareslike.cerknica.org/2019/04/17/1929-radovljica-stara-starsa/>,
pridobljeno: 20.2.2023.